

Univerzita Karlova v Praze

Pedagogická fakulta

Katedra českého jazyka a literatury

HRDINKY VYBRANÝCH PRÓZ
RŮŽENY SVOBODOVÉ

**Heroines of Růžena Svobodová's
selected prosaic works**

Vedoucí diplomové práce: PhDr. Anna Stejskalová

Autorka DP: Kristýna Finková, roz. Kaminská

Brtev 80

Lázně Bělohrad

507 81

7. ročník, český jazyk – dějepis, 2001 – 2008

prezenční studium

Měsíc a rok dokončení DP: listopad 2007

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala sama s použitím uvedené literatury.

Lázně Bělohrad

14. listopadu 2007

Kristýna Fialová

Poděkování

Především bych chtěla poděkovat vedoucí diplomové práce PhDr. Anně Stejskalové za podnětné rady a připomínky, které mi předávala při vedení práce. Dále mnohokrát děkuji své rodině, která mě podporovala po celou dobu studií.

Obsah

Úvod	5
1. kapitola: Postavení žen v české společnosti v 19. století	7
1.1. Emancipační hnutí a význam Ženského výrobního spolku.....	10
1.2. Úsilí o zrovnoprávnění žen při vzdělávání a profesním uplatnění.....	12
2. kapitola: Růžena Svobodová – život a tvorba	14
2.1. Růžena Svobodová a ženské hnutí.....	26
3. kapitola: Hrdinky vybraných próz	28
3.1. Teorie literární postavy.....	28
3.2. Hrdinky.....	31
3.2.1. Olga (Přetížený klas).....	32
3.2.2. Rafaela (Ztroskotáno).....	36
3.2.3. Blažena (Na písčité půdě).....	42
3.2.4. Helena, Markéta (Zamotaná vlákna).....	46
3.2.5. Líza, Maryčka, Anna a další (Černí myslivci).....	53
3.2.6. Ryčinka, Emma, Malva (Milenky).....	64
3.2.7. Shrnutí.....	71
Závěr	73
Prameny a literatura	75
Anotace	78
Klíčová slova	79
Přílohy	80

Úvod

Ve své době sehrála Růžena Svobodová bezesporu významnou úlohu. Vynikla nejen jako spisovatelka rozhodně se vymykající úrovni tehdejší naší „ženské“ literatury, ale byla i významnou kulturní osobností. Plnila důležitou roli zejména z hlediska celkové koncepce ženského života. Svě vyhraněné názory na řešení ženské otázky dokázala vnitřními prožitky svých hrdinek mistrně začlenit do povídek, novel a románů a hluboce tak ovlivnila především mladší generaci žen.

Bohužel Růžena Svobodová patří v dnešní době ke spisovatelům takřka nečteným, opomíjeným. Její dílo stojí mimo čtenářský zájem, má význam spíše jen literárněhistorický.

A jaké místo vlastně zaujímal ve své době, na přelomu 19. a 20. století? *Jarmila Mourková v monografii o spisovatelce uvádí, že Svobodová do jisté míry spojuje prózy autorek 2. poloviny 19. století (K. Světlá, T. Nováková) s prózami kriticky sledujícími (zobrazujícími) společnost a místo ženy v ní v 1. polovině 20. století (M. Majerová, M. Pujmanová).*¹ Pravdou je, že jak Karolína Světlá, tak i Růžena Svobodová se ve své literární tvorbě zaměřovaly na výjimečné ženské postavy s výjimečným osudem. Růžena Svobodová se však na rozdíl od Karolíny Světlé snažila vystihnout výjimečný osud svých hrdinek na základě citového prožitku. Ona totiž dokonale znala morální i sociální příčiny těch výjimečných osudů. Postavy v její tvorbě nevykřikují prázdné, nic neříkající myšlenky, ale naopak. Svůj vyhraněný postoj k životu Růžena Svobodová demonstruje prostřednictvím niterných prožitků svých hrdinek.

Jarmila Mourková došla k názoru, že dílo Růženy Svobodové je jakýmsi vývojovým mezičlánkem. Svobodová hledí na svět realistickými očima, píše o svých zážitcích z dětství a dospívání, později i o zkušenostech a částečně i o zklamání

¹ Mourková, J.: Růžena Svobodová, Melantrich, Praha 1975, s. 8

z manželství. Nechtěla ale jen popisovat svět takový, jaký byl, i když se nechávala ovlivňovat realismem Gogolovým, Dostojevského a dalších. Zároveň však ani nechtěla jen idealisticky snít o změně života žen. Snažila se spíše ukázat, jak je možné se odpoutat od ustálených společenských konvencí, jak lze překonat nespokojenost, rozčarování z obyčejného všedního života. Nesnažila se o emancipaci ani ona, ani její hrdinky. Nemoralizuje, chce vysvětlovat a chápat postoje svých ženských postav. Ukazuje na složitost a křehkost ženské psychiky, vyzdvihuje především ženskou obětavost. Žofie Pohorecká v článku Kouzlo osobnosti, který byl uveřejněn v časopise Lumír, píše: „Růžena Svobodová ukázala daleké obzory duším dívčím, propastné hloubky a srázy milování a manželství ženám zralým, vítězné cesty moudrým a pokorným, cíle bratrského, čínorodého lidství nám všem.“² Svobodová v konání svých hrdinek však nevidí všechno jen jednoznačně kladně. Z jejich činů vyvstává otázka, jak a kde nalézt východisko z nespokojenosti, kterou prožívají.

Důvodem volby tématu mé diplomové práce byl zájem o problematiku ženské emancipace. Tímto tématem jsem se již zabývala v rámci studia druhého aprobačního předmětu - dějepisu. Tehdy jsem se o ženskou emancipaci zajímala hlavně z hlediska historického. Zájem o postavení ženy ve společnosti mě také přivedl k literární tvorbě Růženy Svobodové, s níž jsem se začala seznamovat důkladněji.

Předmětem mého bádání je šest vybraných autorčiných prozaických děl, v nichž jsem se zaměřila na ženské postavy a jejich životní osudy. Cílem diplomové práce je analýza postav a jejich charakteristika. Snažím se též ukázat, jak se v tvorbě Svobodové odráží její vlastní život.

² Pohorecká, Ž.: Kouzlo osobnosti. In: Lumír č. 14, 30. ročník, Praha 1902, s. 163

1. Postavení ženy v 19. století

Společenská situace žen žijících v Čechách v 19. století nebyla vůbec jednoduchá. Ženy totiž neměly rovnocenné postavení s muži, a to se projevovalo jak v soukromém, tak i veřejném životě. Ženy neměly téměř žádná práva.

Do doby, než se dívka provdala, o jejím životě rozhodoval otec nebo poručník. Otec dokonce vybíral pro své dcery ženichy. Sňatek byl většinou uzavírán bez ohledu na city. Nezáleželo na tom, zda se snoubenci mají rádi. Dívky dokonce byly svými matkami utvrzovány v tom, že se láska v průběhu manželského soužití dostaví.

Nejdůležitější roli při výběru ženicha hrál majetek. Pokud si muž vybíral svou budoucí ženu, hleděl rovněž především na to, jak velké má věno. „Zákony tradičně pojímaly manželku jako přítěž do manželství a do domácnosti, což ona či její rodiče museli kompenzovat věnem.“³ Čím větší věno dívka měla, tím větší byla její naděje na bohatého ženicha. S věnem pak nakládal muž sám dle vlastního uvážení, manželka měla na věno právo pouze v případě jeho úmrtí. „Věno po svatbě připadlo celé manželovi, který s ním mohl nakládat podle své vůle. Jestliže se manželé rozvedli, veškeré finance rodiny získal muž.“⁴

Po svatbě musela žena poslouchat manžela. Byla mu podřízena, on měl právo za ni rozhodovat – zastupoval manželku na úřadech, volně disponoval s jejím majetkem. „Svatba byla počátkem nového sociálního statusu. Muž odpovídal za svou manželku, kterou měl povinnost živit, šatit a poskytnout jí přístřeší. Manželčinou povinností bylo vytvářet svému partnerovi nezbytné zázemí, v němž by si po namáhavé práci odpočinul. Šlechtické a měšťanské prostředí navíc od ženy očekávalo, že bude svého manžela vhodným způsobem

³ Neudorfllová, M. L.: České ženy v 19. století, Janua, Praha 1999, s. 105

⁴ Lenderová, M.: K hříchu i k modlitbě, Mladá fronta, Praha 1999, s. 83

reprezentovat.“⁵ Provdaná žena musela plnit tři důležité role – být poslušnou manželkou, vzornou matkou a dobrou hospodyní. Starala se o manžela, děti a jejich výchovu, řídila a zajišťovala chod domácnosti.

V 19. století bylo naprostou samozřejmostí, že ženy po uzavření manželství měly hned děti. Dítě představovalo určitou nutnost. Touha mít děti vycházela z praktických důvodů. Od dítěte se očekávalo, že v dospělosti převezme majetek svých předků a postará se o nemohoucí rodiče. Na rodinu bez dětí bylo tehdejší společností nahlíženo jako na něco nenormálního. „... neplodnost byla považována za neštěstí, trest boží, prokletí. Byla důvodem k zapuzení manželky, v zámožných vrstvách důvodem k rozvodu.“⁶ Problém nastal ve chvíli, když žena přivedla na svět nemanželské dítě. Taková žena byla zatracena svými rodiči, přáteli, společnost jí opovrhovala. „Nemanželské děti nebyly považovány za rovnocenné a rovnoprávné až do 20. století.“⁷ Nebylo výjimkou, že žena v takové situaci se raději zbavila svého dítěte, než aby si uzavřela cestu k „normálnímu“ životu.

Rozdíl byl i v postavení a způsobu života žen městských a venkovských. Na venkově vykonávaly ženy všechny domácí práce samy. Musely vařit, prát, uklízet, spravovat oblečení. Mnohdy pomáhaly mužům v hospodářství. Mlátily obilí, štípaly dříví, podestýlaly a krmily dobytek. „V nezámožném prostředí obvykle spolu se svatbou skončil čas lásky: ženu čekala ve dne dřina, v noci často opilý muž. Větší část života byla buď těhotná, nebo kojící. Ne u všech měšťanských rodin tomu bylo jinak, ostatně bez problémů nebyla řada manželství šlechtických – snad jen fyzického násilí zde bylo méně.“⁸

⁵ Lenderová, M., Macková, M. a kol.: Dějiny každodennosti „dlouhého“ 19. století, II. díl: Život všední i sváteční, Fakulta humanitních studií, Univerzita Pardubice, Pardubice 2005, s. 56

⁶ Tamtéž, s. 59

⁷ Neudorfllová, M. L.: České ženy v 19. století, Janua, Praha 1999, s. 109

⁸ Tamtéž, s. 57

Těm lépe situovaným městským ženám pomáhaly v domácnosti služky. Ženy ve městě měly i daleko více příležitosti získat určité vzdělání. Nabývaly ho nejčastěji v klášterech spolu se základy společenského chování. Dny si měšťanky zpestřovaly vzájemnými návštěvami spojenými s pitím čaje a povídáním o společenském dění ve městě.

Nelze jednoznačně tvrdit, že ženy žijící ve městě byly muži více milovány a společností váženy. Je však pravdou, že na venkově bylo s ženami zacházeno vždy daleko hůře. „Právě tam vznikla přísloví odrážející ekonomický význam manželství, respektive význam ženina věna. *Smrt ženy a život koně dělají z muže boháče. V životě muže jsou dvě krásné chvíle: když si ženu bere a když ji pohřbívá...*“⁹ Muž žijící na venkově nerespektoval přání a touhy své manželky. Často s ní zacházel jako se svým majetkem. „Nedůstojné postavení ženy v manželství se projevovalo i v tom, že nemohla ničeho dosáhnout přímo, že se nepředpokládalo, že má v manželství na něco právo; aby získala to, co chtěla, musela většinou používat prosby nebo lsti.“¹⁰

Na venkově umíraly v nízkém věku ženy daleko častěji než ve městě. Často bylo příčinou jejich úmrtí vyčerpání. „Průměrný věk venkovské ženy býval dramaticky nižší ve srovnání s věkem muže.“¹¹

⁹ Lenderová, M., Macková, M. a kol.: Dějiny každodennosti „dlouhého“ 19. století, II. díl: Život všední i sváteční, Fakulta humanitních studií, Univerzita Pardubice, Pardubice 2005, s. 67

¹⁰ Lenderová, M.: K hříchu i k modlitbě, Mladá fronta, Praha 1999, s. 71

¹¹ Lenderová, M., Macková, M. a kol.: Dějiny každodennosti „dlouhého“ 19. století, II. díl: Život všední i sváteční, Fakulta humanitních studií, Univerzita Pardubice, Pardubice 2005, s. 67

1.1. Emancipační hnutí a význam Ženského výrobního spolku

Všechny uvedené skutečnosti vedly ke vzniku ženského emancipačního hnutí. V první řadě se ženy snažily prosadit rovnocenné postavení s muži. „Podmínkou úspěchu na této cestě bylo, aby ženy byly schopny dokázat oprávněnost svých názorů a požadavků a vyvinout iniciativu všude tam, kde to situace jen trochu dovolovala.“¹² Výhodou českého ženského hnutí bylo především to, že od počátku je podporovala řada vzdělaných mužů. „Ti si byli vědomi, že ženy neměly ani minimální možnosti k rozvoji svých intelektuálních a odborných schopností, a že většině žen se ani nedostalo spravedlivého stupně úcty za veškerou práci, kterou pro rodiny vykonávaly. Byli si vědomi i toho, že ženy, zvláště v nižších vrstvách, jsou terčem nezodpovědných a destruktivních postojů mužů i společnosti.“¹³ Důsledkem této podpory bylo, že představitelky emancipačních snah nezaújímaly vyhraněná stanoviska namířená proti mužům. Příčiny vzniku ženského hnutí nelze tedy spatřovat pouze ve snaze prosadit nové představy o ženských právech, o postavení ženy ve společnosti.

Pro ženské emancipační hnutí byl významný rok 1871, kdy byl založen Ženský výrobní spolek. Důvodem založení bylo především to, že tovární práce nahrazovala postupně práci žen. Nelze však ale opomenout rok 1866, kdy proběhla prusko-rakouská válka, jejímž důsledkem mimo jiné byla smrt mnohých bojovníků. Vdovy a osiřelé dcery tak díky Ženskému výrobnímu spolku mohly získávat různé typy kvalifikace a živit tak sebe, popř. svou rodinu. Nebylo ani možné, aby si všechny mladé ženy mohly zabezpečit další existenci sňatkem. V důsledku těchto skutečností rostla potřeba vzdělávání žen. A právě Ženský výrobní spolek se snažil zabezpečit ženám takové znalosti

¹² Neudorfflová, M. L.: České ženy v 19. století, Janua, Praha 1999, s. 9n

¹³ Tamtéž, s. 10

a poznatky, díky nimž by byly schopny se samy uživit. Jeho první starostkou se stala Karolina Světlá, která v den založení spolku pronesla slavnostní řeč. Spolku přikládala velký význam. „Brala jeho založení rovněž jako důkaz, že ženy jsou schopné plodné spolupráce „bez ozvěny oné pověstné ženské nesvornosti, žárlivosti a malichernosti“.“¹⁴ Další významnou ženou, která se aktivně podílela na činnosti Ženského výrobního spolku, byla Eliška Krásnohorská. Zabývala se především problematikou vzdělávání žen. „Hluboce nesouhlasila s obvyklým argumentem, že přirozená role pro ženu je mít děti.“¹⁵ Ve vzdělání spatřovala Krásnohorská možnost, jak by se ženy mohly vymanit z nedůstojného postavení, jež ve společnosti zaujímaly.

¹⁴ Neudorfllová, M. L.: České ženy v 19. století, Janua, Praha 1999, s. 66

¹⁵ Tamtéž, s. 70

1.2. Úsilí o zrovnoprávnění žen při vzdělávání a profesním uplatnění

Až do roku 1914 ženy usilovaly také o to, aby měly stejné právo na vzdělání jako muži. „V průběhu 19. století si lidé zvykli na představu ženy, která umí číst, psát, počítat, nicméně představa ženského vzdělání cíleného na získání určité profesionality, na práci vykonávanou mimo domov byla neobvyklá, navíc poznamenaná stigmatem něčeho nenormálního, nepatřičného, chorobného, snad dokonce zvrhlého.“¹⁶

Zpočátku lze určité úspěchy v této oblasti zaznamenat díky soukromým iniciativám. Kvalita a úroveň dívčího vzdělání byla do značné míry ovlivněna finanční situací rodiny. Dívky z vyšších společenských vrstev se vzdělávaly doma, docházet do školy považovaly za nedůstojné vzhledem ke svému společenskému postavení.

Až do roku 1865 bylo odborné vzdělávání žen nemyslitelné. Tehdejší společnost se obávala toho, že se žena stane ekonomicky nezávislou a samostatnou, pokud získá odborné vzdělání. Tím by bylo ohroženo i dominantní postavení muže v rodině. V roce 1865 se však podařilo založit průmyslovou školu dívčí. „Průmyslová škola dívčí měla širší koncepci: chudé dívky zde měly získat ucelené základy některé profese hodící se pro ženu, a současně si doplnit základní vzdělání.“¹⁷

Významným mezníkem ve vzdělávání žen se stal rok 1890, kdy Eliška Krásnohorská založila v Praze první české dívčí gymnázium Minerva. „V pozadí založení gymnázia Minerva, ojedinělého projektu ve střední Evropě, byl dvacetiletý sen Elišky Krásnohorské, inspirovaný její vírou v intelektuální

¹⁶ ¹⁶ Lenderová, M., Macková, M. a kol.: Dějiny každodennosti „dlouhého“ 19. století, II. díl: Život všední i sváteční, Fakulta humanitních studií, Univerzita Pardubice, Pardubice 2005, s. 45

¹⁷ Tamtéž, s. 47

rovnocennost žen a v potřebě rozvinout a uplatnit nadání žen pro jejich vlastní prospěch i ku prospěchu společnosti.“¹⁸

Ženy však měly nerovné postavení s muži nejen v oblasti vzdělávání, ale také v profesním uplatnění. Příkladem nerovnosti profesního postavení je fakt, že ženy-učitelky se nesměly vdávat. „Aby se toto povolání nestalo příliš žádoucí, bylo spojeno se zákazem uzavřít sňatek.“¹⁹ Dalším argumentem pro celibát bylo, že by učitelka měla jít dívkám příkladem „v bezúhonném životě“. K takovému způsobu života sňatek, především pak těhotenství a mateřství, nepatřily. Celibát učitelek byl dokonce zakotven ve školském zákoně, jenž byl příčinou toho, že se ženy bouřily. Proti zrušení celibátu učitelek se však ozývaly četné hlasy. Jako důvod pro jeho zachování se uvádělo, že vdaná učitelka by se nemohla plně věnovat své profesi. Dodržování celibátu učitelek bylo později označeno za omezování lidských práv a díky emancipačním snahám došlo k tomu, že vdané učitelky začaly být ještě před první světovou válkou na školách tolerovány. Celibát učitelek byl však oficiálně zrušen až v roce 1919.

¹⁸ Neudorfllová, M. L.: České ženy v 19. století, Janua, Praha 1999, s. 117

¹⁹ Tamtéž, s. 111

2. Růžena Svobodová – život a tvorba

„Dlouho se mi zázrak ten jen zdál:

I dnes že nemnozí jsou vyvolení Jím.

Též Tebe vyhléd' zrakem laskavým jak Petra

A Šimona a sítě do křehkých Ti rukou dal,

Bys zalovila v lidských tůních duchem svým

A vyšší milosti je povznesla.“²⁰

Těmito verši s úctou opěvoval spisovatelku Růženu Svobodovou Antonín Sova a skláněl se před její velikostí. „Básnířka a pronikatelka nejjemnějších stavů duše a srdce ženina, člověk laskavý a dobrotivý, tvůrkyně velikých a psychologických maleb životů, zápasů, porážek a vítězství ženských, stává se inspirátorkou, vůdkyní, vzorem, příkladem ať ženě umělkyni či ženě nadání vědeckého, nebo prostě ženě, toužící krásně, bohatě a uvědoměle naplniti životní své poslání.“²¹ Takto zhodnotila osobnost Růženy Svobodové Žofie Pohorecká.

Růžena Svobodová se narodila 10. července 1868 v Mikulovicích u Znojma. Její otec Jan Čáp pracoval jako správce premonstrátských statků. V roce 1874 byl povýšen, stal se centrálním ředitelem těchto statků. Otcovo povýšení vedlo k tomu, že rodina Čápova byla nucena přestěhovat se do Prahy. Většinu svého života tak Růžena Svobodová prožila v Praze. Rodina Čápova patřila k vyšší úřednické vrstvě. Otec a po jeho vzoru Růžena pohrdali maloměšťáckou honorací, naopak matka Eliška rozená Vodňanská, pocházející z obdobného maloměstského prostředí (malé jihočeské město Milevsko) vštěpovala svým dětem maloměšťáckou morálku. Protikladné principy uplatňované při výchově Růženy Svobodové v dětství a později i v dospívání se odrážely jak v jejím osobním životě, tak i v díle jako určité kolísání mezi vzpourou a pokorou.

²⁰ Sova, A.: Kmen č. 20 – 21, 2. ročník, Praha 1918, s. 160

²¹ Pohorecká, Ž.: Kouzlo osobnosti. In: Lumír č. 14, 30. ročník, Praha 1902, s. 163

Růženě bylo 12 let, když její otec zemřel. „Zemřel náhle, raněn mrtvicí ve dvačtyřiceti letech, zanechav vdovu se čtyřmi dětmi, z nichž Růženka byla nejstarší. Tatínek s jiskřícíma očima, smělym čelem, měkkým hlasem, který tolik miloval vše živé a slunné a teskníval nad jeho pomíjivostí, zmizel z něho tak tiše jako na tajné zavolání.“²² Byla to pro ni bolestná ztráta, neboť otce velmi milovala a obdivovala. „A po léta, pořád jsem se modlila, celou vůlí, aby všechno byl zlý sen, aby tatínek vešel mezi nás, a tak živě si to představovala, že jsem ho až slyšela vcházet.“²³ Vztah mezi Janem Čápem a jeho dcerou byl tedy velmi vřelý.

To se však nedá říci o vztahu mezi Růženou a její matkou. Již v dětství měla pocit, že ji matka nemá ráda, a proto možná žárlila na své dvě zemřelé sestry. Na ně totiž matka vzpomínala jako na hodné dcery, zatímco Růžena pro ni byla dcerou, která zlobila, se kterou byly neustále problémy. „Co Růžena v dětských letech nejvíc postrádá, je matčin úsměv, radostná nálada a šťastná životní pohoda. Nikomu se podle jejích dětských vzpomínek nepodařilo matku rozveselit. „Strýc chce rozveselit maminku, kokrhá po kohoutkovi, chrochtá jako prasátko, mečí jako koza. Maminka je stále vážná a hledí stranou, jako by jí někdo ubližoval...“²⁴ Tento napjatý a mnohdy konfliktní vztah s matkou měl vliv na utváření Růženiny osobnosti i na její život.

Po otcově smrti měla pocit sílící lhostejnosti a nelásky z matčiny strany. „Řekl-li Gabriel Čáp, že si Růžena s matkou příliš nerozuměla ještě před svatbou a ovšem i po ní, je to výpověď velmi eufemistická.“²⁵ Citový rozpor mezi láskou a obdivem k otci a citovým chladem k matce prostupuje nejen životem Růženiným, ale i její tvorbou. Mezi Růženou

²² Nováková, M.: Básnířka života a snu, Politika, Praha 1940, s. 27n

²³ Tamtéž, s. 22

²⁴ Mourková, J.: Růžena Svobodová, Melantrich, Praha 1975, s. 14

²⁵ Tamtéž, s. 13

Svobodovou a matkou vznikají další neshody. Matka se staví proti svobodomyslnosti žen, proti Růženinu „přílišnému vzdělávání“. Matce jde spíše o náboženskou etiku, schvaluje pasivitu v chování dívek; „... vzdělání uznávala jen jako nutný prostředek k zvýšení hodnoty dívky předurčené k provdání. Charakteristická v tomto smyslu je vzpomínka Svobodové na paní učitelovou v Mikulovicích, která stále četla a již tatínek za to chválil, kdežto maminka jí zase čtení zazlívá, neboť dopouští se největší ošklivosti, jaké je žena schopna. Čte totiž dopoledne.“²⁶ Růžena se vzpírá matčině výchově. Jejím tlaku však nedokáže delší dobu odolat a brzy podléhá. A právě v této době si pohrává s myšlenkou vstupu do kláštera.

Ve chvílích velké duševní krize přemýšlí dokonce o smrti, již vidí jako prostředek k vykoupení z nespokojenosti, ze tmy. „Smrt, jakožto ztráta pouze fyzické existence člověka, se jevila jako řešení, které zabraňovalo něčemu horšímu, tzn. takovému způsobu života, který byl v rozporu s tradičními představami společenské morálky.“²⁷ „Život necítí jako absolutní hodnotu, naopak se zdá, že právě tady je těžce poznamenána výchovou své matky. Toto snění o smrti je v úzkém spojení s vypravováním matky, která jí v dětství vykládala legendy svatých, živila v ní kult smrti jako cosi vyššího, co dává jediný smysl nesmyslnému životu a utrpení člověka v něm.“²⁸

Růžena Svobodová se chce co nejdříve osamostatnit, nechce být matce na obtíž, snaží se vymanit z jejího vlivu. Dělá pro to všechno. V letech 1881-1883 studuje Vyšší dívčí školu, poté v klášterním penzionátu skládá zkoušku z francouzštiny, aby se mohla stát vychovatelkou. Právě v tomto období se poprvé setkává s Františkem Xaverem Šaldou. Je jím naprosto okouzlena. Přestože je velmi mladý, má již mezi literární

²⁶ Mourková, J.: Růžena Svobodová, Melantrich, Praha 1975, s. 24

²⁷ Tamtéž, s. 25

²⁸ Tamtéž, s. 16n

veřejností určité jméno. To bylo zatím tou nejdůležitější příčinou jejího obdivu F. X. Šaldy.

Růžena se opakovaně dostává do střetu s matkou. Důvodem je perspektivní ženich, kterého jí matka vnucovala. Konflikt řeší odchodem od matky, konečně se osamostatňuje. Poznává také úředníka a literáta Františka Xavera Svobodu, svého pozdějšího manžela. Přátelství s tímto ve své době známým básníkem a spisovatelem jí otevíralo dveře do kulturní společnosti. Seznamuje se s významnými herci, jako byli například Vojan a Zieglerová, setkává se s literáty významných jmen – A. Sovou, A. Mrštíkem, B. Kaminským aj.

Svobodová nadále pracuje jako vychovatelka, ale tato práce jí nevyhovuje, považuje ji za ponižující, a proto chce své dosavadní společenské postavení změnit. Po úvahách o budoucím životě přichází k názoru, že jedinou možností, jak se stát svobodnou, samostatnou, je pro ženu jejího postavení manželství. V roce 1890 se tedy vdává za úředníka městské spořitelny a literáta F. X. Svobodu. Svobodová si do svého deníku poznamenala: „Toho krásného slunného jitra, kdy jsme bloudili po chodbách fary a hledali kostelníka před zpovědí. Toho spěchu před svatbou, těch bílých šatů, květin a hubených prstů frizérky, té něžné pozornosti všech i radost z darů. Všeho, všeho, co bylo jen, jen, jen jednou.“²⁹ Brzy na to si do svého deníku posteskla: „Všechno jest mi drahým jen tak dlouho, dokavad toho nedosáhnu. Jsem lovcem.“³⁰ F. X. Svoboda byl Růženou přímo okouzlen. „... okouzila ho svou snivou romantičností, nekonvenčním vztahem k lidem a především opravdovostí svého mravního cítění.“³¹ Dva roky po svatbě nastává v Růženině životě období zmatků. Zvyká si na úlohu vdané ženy a zároveň hospodyně. Nedaří se jí to a ani ji to neuspokojuje. „Z toho, co už víme o dosavadním lidském vývoji

²⁹ Mourková, J.: Růžena Svobodová, Melantrich, Praha 1975, s. 33

³⁰ Tamtéž, s. 33

³¹ Tamtéž, s. 35

Růženy Svobodové, snadno vyplyne, že manželství samo ji nemůže trvale uspokojit. Je kuchařkou, hospodyní, po nějaký čas snad ji tato změna i těší, protože jí přinesla osvobození od tísnivých rodinných poměrů.³² Brzy poznává, že manžel a ona jsou naprosto rozdílní lidé. „Cítí zároveň, že se s manželem začínají citově rozcházet. A zde se opět projevuje její touha po absolutnu. Nestačí jí, že je k ní manžel milý a laskavý. Uznává, že má dobré srdce, ale jak málo je to pro ni, která chce absolutní souznění, touží, aby jeden s druhým žil všechny jeho problémy osobní.“³³ Svoboda je dobrý společník, je tolerantní, milý, ale nedokáže pochopit složitost vnitřních pocitů své manželky. „A brzy se jí zdá, že si s vlastním mužem má máloco říci. Zápasí s tímto pocitem, pokouší se najít odpověď, proč se to děje a kde jsou příčiny tohoto stavu...“³⁴

Ani Svoboda nebyl v manželství s Růženou šťastný. Svobodová nedokázala dát svému manželovi lásku, po které tolik toužil. Východiskem z této situace bylo pro Svobodu navazování nových přátelství. Svobodová se plně věnuje své literární práci. „Celé její dílo je jediným dramatem lásky, obrazem všech jejích forem: oddané a pokorné, vášnivé a tragické, ničivé i očištné. Se zvláštní oblibou kreslí Svobodová zklamané a zrazené dívčí duše, rozmanité ženské typy v jejich vztazích k mužům nechápavým a konvenčním.“³⁵ Uvědomuje si, jak je pro ni psaní důležité. „Je to podivný démon, tahle ctižádost. Tisíckrát si pravím, abych nechala psaní, že ničeho nedovedu. Ale to jde pouze povrchem mé duše. Dole mnohem níže v ní praví cosi, vždyť co jsi naspala, je dosti slušné. Je to práce první, co od ní více chceš. Pokračuj, buď pilná. Vytrvej.“³⁶

Tři roky po uzavření manželství s F. X. Svobodou se Svobodová opět setkává s F. X. Šaldou. Toto setkání bylo

³² Mourková, J.: Růžena Svobodová, Melantrich, Praha 1975, s. 34

³³ Tamtéž, s. 36

³⁴ Tamtéž, s. 34

³⁵ Kunc, J.: Slovník soudobých českých spisovatelů, Orbis, Praha 1946, s. 783

³⁶ Mourková, J.: Růžena Svobodová, Melantrich, Praha 1975, s. 31

setkáním osudovým. Obyčejné přátelství se brzy proměnilo v hluboký milostný vztah. Jejich láska však nebyla naplněna pouze pokojem a radostí. Partneri spolu zažili i mnohá zklamání a trápení, která byla způsobena jejich odlišnými povahami. Svobodová chtěla, aby si Šalda našel takové zaměstnání, které by mu přinášelo trvalý příjem. On se však nechtěl vzdát svého svobodného života, přestože mu tento způsob žití způsoboval mnohé existenční problémy.

Vztah mezi Šaldou a Svobodovou byl narušován jejím neustálým strachem. Bála se předsudků, pomluv, společného života se Šaldou, který jí nabízel. Bylo jeho velkým přáním, aby s ním Svobodová žila v jedné domácnosti. Do deníku si Svobodová tehdy poznamenala: „Ty mne neznáš, ty mne přeceňuješ, tys mne vždycky přeceňoval. Já vím, tak nevývratně vím, že by nebylo a že nebude strašnějšího zklamání, než kdyby se splnilo tvé přání. Byl by to konec víry, snů, iluzí o mládí, bylo by to pro tebe bolestné přetváření, bod v rozvoji, ale pro mne konec a smrt. Pak teprve za cenu mého života bys pochopil, že štěstí je jen touha, ne splnění.“³⁷

Přestože byla láska mezi ní a Šaldou láskou osudovou, nedokázala Svobodová opustit svého manžela. V manželství se Svobodou totiž nacházela pocit jistoty a bezpečí, což se Šaldou postrádala. „Šalda ji sice miloval, hluboce a oddaně, Svobodová nepodceňovala tento cit, ale zároveň cítila, že Šalda nikdy nebude schopen dát jí to, co jí poskytl Svoboda: klidný a pohodlný, společensky zajištěný život.“³⁸

Šalda však nezasáhl pouze do osobního života Svobodové, ovlivnil i její tvůrčí vývoj. Byl to právě on, kdo obrátil její pozornost od ruských autorů (Gogol, Turgeněv, Tolstoj, Dostojevskij) ke spisovatelům francouzským (Flaubert, Maupasant a další). Svobodová zpočátku neměla francouzskou

³⁷ Mourková, J.: Růžena Svobodová, Melantrich, Praha 1975, s. 70n

³⁸ Tamtéž, s. 76

literaturu v oblibě. Nelíbila se jí zejména její tematika manželských nevěr, rozvrácených rodin. Cestu k francouzským autorům našla díky Šaldovi. Vliv francouzské literatury se projevil zejména v motivu individuální vzpoury, který se v jejím díle objevuje.

Již jako nepříliš šťastná manželka se setkává s milou, vlídnou herečkou Hanou Kvapilovou. Užší přátelství mezi oběma ženami vzniklo po prvním roce manželství Svobodové. Svobodová si Kvapilovou ihned oblíbila. Kvapilová však byla na počátku jejich vzájemného sblížení zdrženlivější. Důvodem jejího postoje byla rozdílnost povah obou žen. „Je jako oheň (Svobodová – pozn. a.), avšak rozháraná, jak již nadané mládí bývá. Trpí svou neujasněností citovou i názorovou, svými příliš ostrými dojmy, svými neshodami s matkou, svou ctižádostí i svými silami, jichž neví, jak využít. Melodické, zevně zcela ukázněné Haně, která si vážila každého vlídného slova, každého úsměvu a každé příležitosti k práci a rozvoji po toliké strážni, musila připadat poněkud přepjatou, ačkoliv ji v mnohém chápala. Nespěchala proto v její otevřenou náruč tak horoucně, jak Růžena vyžadovala.“³⁹ Přátelský vztah ke Svobodové si budovala postupně.

Mezi Svobodovou a Kvapilovou se vytvořilo silné pouto. Nestýkaly se však pouze samy dvě, ale navštěvovaly se společně se svými manželi. Při přátelských setkáních Svobodová nabádala Kvapilovou k literární činnosti. A tak Kvapilová začíná psát povídky. Svobodová se pak stává jejím „literárním kritikem“ a očekává, že tuto roli bude plnit i Kvapilová vůči ní. Společným zájmem obou nebyla pouze literatura, spojovala je i láska k divadlu. Růžena k herečce s obdivem vzhlížela, uctívala ji a udělovala jí i praktické rady při ztvárňování divadelních postav.

³⁹ Buzková, P.: Přítelkyně, Osvěta, Valašské Meziříčí 1939, s. 23

Vztah, který mezi nimi vznikl, byl však několikrát narušen manželem Kvapilové. Byl to právě on, kdo se stavěl mezi přítelkyně. V roce 1900 dokonce Svobodová obvinila Kvapila z autorství fejetonu, v němž byl parodován vztah Svobodové se Zdenkou Braunerovou. Právě toto podezírání Svobodové způsobilo dočasné odloučení obou žen. Kvapilová na nařčení Svobodové reaguje dopisem: „Tvůj dopis nedočtu. Nechci se Tě štítit jako ostatních, s nimiž musím žít. Mluvíš krásnými slovy a cítíš nízce, zcela nízce. Můj muž ten hloupý feuilleton nepsal aniž o něm věděl! Oba jsme odsoudili i formu i obsah! Neurážíš jenom mne, ale i všechny ty, s nimiž mne osud svádí a kteří nikdy (to dnes jasně vidím) by nedovedli tak beze vší duševní noblesy někoho zostudit jako Ty.“⁴⁰ Po čase však k sobě našly opět cestu.

Přestože měla Svobodová několik přítelkyň, Kvapilovu stavěla nad ně. Přátelství s herečkou prožívala daleko intenzivněji než např. se Zdenkou Braunerovou či Boženou Benešovou. „Dalo by se říci, že to byla po léta její nešťastná láska, ať už se jí snažila přiblížit, nebo se naopak pokoušela od ní odvrátit. Jen k cizím a lhostejným lidem dokázala zachovávat zdvořilou, konvenční laskavost; ti jí nestáli za citový zájem.“⁴¹ Jejich vztah skončil v roce 1907, kdy Kvapilová zemřela.

Vedle Kvapilové zaujímala důležité místo v životě Svobodové Zdenka Braunerová. Přátelství mezi nimi bylo nejintenzivnější v letech 1897-1898. Svobodová Braunerovou, stejně jako Kvapilovou, velmi obdivovala. *Důvodem jejího postoje bylo především to, že Braunerová byla jedna z mála žen, které se dokázaly v české společnosti prosadit. Podílela se na tvorbě české kultury a v mnohém dokázala konkurovat svým mužským kolegům.*⁴² Braunerová byla rozhodná a činorodá, a to Svobodové velmi imponovalo. Přátelství mezi nimi však netrvalo

⁴⁰ Buzková, P.: Přítelkyně, Osvěta, Valašské Meziříčí 1939, s. 163

⁴¹ Mourková, J.: Růžena Svobodová, Melantrich, Praha 1975, s. 106

⁴² Tamtéž, s. 89

dlouho. Příčinou jejich rozchodu byl F. X. Šalda, který navázal blízký vztah rovněž s Braunerovou. To u Svobodové vyvolávalo velikou žárlivost, přes niž se nedokázala přenést. Po čase se ale obě ženy opět sbližují. Paradoxně důvodem jejich sblížení byl opět Šalda a jeho nemoc. V roce 1899 byl Šalda velmi vážně nemocen.

„Růžena, nedbajíc vlastní srdeční choroby, nejbližších i dalekých tvůrčích záměrů, vynaloží spolu s přáteli všecky síly k obraně proti tušenému nebezpečí. Ale všechna jejich snaha i péče, důtklivé lékařské rady, ani nemocnému vnucený pracovní klid je neodvrátí.“⁴³

V roce 1903 podnikla Svobodová cestu po Itálii, na kterou se dlouho připravovala, těšila a na niž se vydala se spisovatelkou Boženou Benešovou. Svobodová a Benešová se zřetelně lišily svým temperamentem. I v umělecké činnosti byly mezi nimi velké rozdíly. Jedno však měly společné. „Božena Benešová nenáviděla maloměstské prostředí stejně jako R. Svobodová, ale na rozdíl od ní, která tento svět zpočátku nenávistně korigovala, dívá se Benešová na tento svůj způsob života s přísnou sebeironií.“⁴⁴ Tyto ženy se však brzy sblížily. Právě Benešová se stává po smrti Kvapilové nejbližší přítelkyní Svobodové. Svobodová ji začala velmi obdivovat. „Mám pro vás stále tentýž údiv jako první den a říkám si opakovaně: „Kde se tam vzala, kde se tam jen vzala.“ Vidím vás choditi po těch krásných horách, které jsou dnes už jen snem světa, a vášnivě teplý vzduch, který obklopoval Vaši výjimečnou bytost, hřeje mne dnes stejně jako tehda...“⁴⁵ Setkání bylo pro obě velmi podnětné a přínosné. Pro Svobodovou znamenal pobyt v Itálii vzepětí nových tvůrčích sil.

V roce 1897 umřela matka Svobodové. Její smrt, přes napjatost vzájemných vztahů, Svobodovou, stejně jako smrt

⁴³ Nováková, M. : Básnířka života a snu, Politika, Praha 1940, s. 79n

⁴⁴ Mourková, J.: Růžena Svobodová, Melantrich, Praha 1975, s. 140

⁴⁵ Tamtéž, s. 138

otce, velmi zasáhla. „Těžká, zdlouhavá nemoc matčina jí hluboce otřásla. Poprvé viděla smrt zblízka, pocítila i vleklou nespravedlnost bolestné nemoci té, která přes všechno nedorozumění jí byla velmi blízká. Pochopila, že smrtí vše končí, vše se srovnává.“⁴⁶

A právě v této době dochází k ochladnutí jejího vztahu k Šaldovi. Vyvrcholením tohoto odcizení pak bylo dočasné vzplanutí Svobodové k Josefu Svatopluku Macharovi. Nebylo příliš šťastné nebo možná nepřišlo ve vhodnou dobu. Svobodová v této době byla pod silným vlivem romantického estétství. Umělecký styl zasahoval i do jejího osobního života a do její tvorby - například do Milenek či Marných lásek. Machar přitahoval Svobodovou právě svou odlišností, dravostí, živelností. Nedostatek citového vnímání mu však bránil vidět události v jemnějších náhledech. A to také bylo jednou z příčin, proč jejich přátelství tak brzy skončilo. „Svobodová chápe lásku esteticko-eticky: Machar se svou robustní a cílevědomou energií, bořící nelítostně všechny překážky, které se mu postavily do cesty, jediným dobyvatelským gestem, byl s touto představou neslučitelný; byl na hony vzdálen všem romantickosnovým iluzím, do nichž si ho stylizovala Svobodová.“⁴⁷

Za první světové války pracovala Svobodová v charitativní organizaci České srdce. Načas tehdy opustila své spisovatelství a věnovala se práci s dětmi postiženými válkou. Stala se vedoucí dětského odboru této organizace a velmi intenzivně sháněla peníze na hmotné zajištění dětí. „Svobodové nebylo zatěžko psát nekonečné žádosti o pomoc pro děti na různá úřední místa i soukromníkům, koncipovala a posílala

⁴⁶ Mourková, J.: Růžena Svobodová, Melantrich, Praha 1975, s. 101

⁴⁷ Tamtéž, s. 148

stereotypní listy na všechny strany, rozlišovala adresáty, jejich úroveň citovou a morální i jejich vliv a hospodářské možnosti.“⁴⁸

„Na samém počátku zrodu nového životního poznání, nové tvůrčí etapy však Svobodová umírá.“⁴⁹ Zemřela v roce 1920 po srdečním záchvatu.

Osud svých hrdinek vykresluje na základě psychických i morálních příčin jejich výjimečnosti. Neklade důraz na děj, ale na přesné vylíčení psychického stavu. „V prozaických pracích psaných v 90. letech se autorčina hlavní pozornost soustředila nikoliv k příběhu, k ději, ale k citovým stavům a reakcím hlavních postav.“⁵⁰ Svými díly se snažila upozornit na potřebu změny maloměšťáckého pohledu na ženu, na její poslání v rodině i ve společenském životě. Svobodová popisuje životní postoje svých hrdinek, které se bouří proti společenským konvencím a předsudkům. Ve většině případů však po určité době svůj boj vzdávají, některé řeší své problémy sebeobětováním, jiné dokonce dobrovolným odchodem ze života.

Růžena Svobodová svou tvorbou ovlivnila i mladší generace spisovatelek zejména způsobem, jakým přistupovala k řešení problémů. Snažila se otevřeně zobrazit ženskou duši, neukazovala ji pouze jednoznačně kladně, nýbrž viděla její proměnlivost a rozervanost. Většina jejích hrdinek je nespokojena s malostí současného světa, touží po světě novém naplněném láskou, vírou a činy. Bohužel však tyto ženy nedokáží své sny uskutečňovat.

„Růžena Svobodová ukázala daleké obzory duším dívčím, propastné hloubky a srázy milování a manželství ženám zralým, vítězné cesty moudrým a pokorným, cíle bratrského, čínorodého lidství nám všem. Její život a dílo až po dnešní den jsou vždy novým a novým činem, novou metou, novým heslem, jest to stále

⁴⁸ Mourková, J.: Růžena Svobodová, Melantrich, Praha 1975, s. 192

⁴⁹ Tamtéž, s. 200

⁵⁰ Otruba, M a kol: Čeští spisovatelé 19. a počátku 20. století, Československý spisovatel, Praha 1982, s. 263

množící se bohatství podnětů, jest to mohutný ukazovatel kam a jak!“⁵¹

Z autorčiných próz můžeme připomenout alespoň novelu Přetížený klas, romány Na písčité půdě či Ztroskotáno. Ke čtenářsky nejoblíbenějším patřily román Milenky a soubor povídek Černí myslivci. Vrcholným dílem Růženy Svobodové měla být románová skladba Zahrada irémská. Toto dílo se jí však již nepodařilo dokončit. Vyšlo rok po autorčině smrti zásluhou jejího manžela Františka Xavera Svobody.

⁵¹ Pohorecká, Ž.: Kouzlo osobnosti. In: Lumír č. 14, 30. ročník, Praha 1902, s. 163

2.1. Růžena Svobodová a ženské hnutí

Růžena Svobodová nikdy nebyla aktivní příslušnicí ženského hnutí, avšak svou tvorbou se významným způsobem dotýkala problematiky postavení ženy ve společnosti. I když věnovala pozornost ženské tematice, zabývala se vztahy mezi muži a ženami, za feministku ji označit nemůžeme.

Nesnažila se ani o to vytvořit v prózách ideál ženy. Ztvárnila ženu takovou, jaká ve skutečnosti byla, bez příkras, s chybami i slabostmi. V prózách zobrazovala ženy své doby. Jsou to ženy, které začínají dávat najevo své city, které více mluví o svých snech a touhách, na druhou stranu však stále podléhají dobovým konvencím. Každá ženská postava Svobodové prožívá rozpor mezi sny a skutečností a každá tento rozpor řeší po svém.

Vztah mezi mužem a ženou viděla a hodnotila autorka velmi skepticky. „Poznala jsem, že moderní muž hledá ženu duši, ale ničemu se víc nebrání než každé její samostatné myšlence, a že vlastně, kdyby se sám neklamal, chce z ní vytvořit takovou ovci, která by jen kývala jeho ješitnosti.“⁵²

Ve svých prózách věnovala Svobodová pozornost rozdílnému postavení muže a ženy nejen ve společnosti, ale i v manželství. Uvědomuje si, že po uzavření manželství se žena ocitá v nelehkém postavení. Musí přijmout řadu nových, doposud nevyzkoušených rolí, její dosavadní způsob života se mění od základů, zatímco v životě muže zůstává vše při starém.

Svobodová neusilovala o „pomůžštění“ ženy, nebyla zastávkyní takových snah. Spíše se snažila společnost upozornit na křehkost a snadnou zranitelnost ženské duše. Zastávala názor, že sama žena si musí jasně uvědomit, jaké místo a postavení chce ve společnosti zaujímat. Teprve potom problémy spojené

⁵² Neudorfflová, M. L.: České ženy v 19. století, Janua, Praha 1999, s. 237

s tím nezůstanou pouze osobní záležitostí, ale nabudou celospolečenského významu.

„Svobodová je vlastně průkopnicí dnešního pojetí ženy.“⁵³
Svou tvorbou výrazným způsobem přispěla ke změně pohledu na ženu a její místo ve společnosti.

⁵³ Kunc, J.: Slovník soudobých českých spisovatelů, Orbis, Praha 1946, s. 783

3. Hrdinky vybraných póz

3.1. Teorie postavy

Vzhledem k tomu, že základem této kapitoly bude analýza literárních postav, je na místě uvést některé teoretické poznatky. Tato část diplomové práce není původní, opírám se o výkladový text Josefa Peterky.

„Literární postavou (v soudobé naratologii též aktantem, v teatrologii dramatickou postavou) může být jakákoli bytost (člověk, bůh, netvor, oživený předmět, zvíře). Zpravidla vyjadřuje přímo nebo metaforicky téma člověka. Obvykle také (ale nikoli nutně) bývá obdařena jménem.“⁵⁴

Na základě vztahu ke skutečnosti dělíme postavy na historicky reálné a fiktivní. Fiktivní, tedy smyšlené postavy mohou být přirozené a fantastické.

Podle toho, jak důležité místo zaujímají postavy v samotném příběhu, se rozdělují na **hlavní** a **vedlejší**. „Hlavní postava se nazývá též protagonista nebo **hrdina**.“⁵⁵ Původně se termín hrdina používal pro označení člověka, který nějakým skutkem prokázal svou statečnost a odvahu. Dnes se však výraz hrdina používá bez tohoto hodnotícího příznaku.

Vedlejší postavy jsou často charakterizovány ve vztahu k hlavním postavám. Jejich popis je ve srovnání s popisem hlavních postav značně redukován. „Bývají to postavy „bez nitra“, někdy nemají ani jméno, dokonce ani fyzický vzhled.“⁵⁶

„Podle morálního hodnocení v rámci představovaného světa jsou postavy kladné a záporné.“⁵⁷ V souvislosti s tímto dělením postav je třeba připomenout termín **kontroverzní postavy**. Jsou to ty, o nichž nelze jednoznačně říci, zda jsou

⁵⁴ Peterka, J.: Teorie literatury pro učitele, Univerzita Karlova v Praze - PF, Praha 2001, s. 144

⁵⁵ Tamtéž, s. 147

⁵⁶ Hodrová, D. a kol.: ...na okraji chaosu, Torst, Praha 2001, s. 524

⁵⁷ Peterka, J.: Teorie literatury pro učitele, Univerzita Karlova v Praze - PF, Praha 2001, s. 148

kladné či záporné. „Tyto postavy mohou být v rámci díla hodnoceny protichůdně.“⁵⁸

Na základě **psychologického hlediska**, tedy podle toho, do jaké „hloubky“ jsou postavy propracovány, mohou být rozděleny na **plošné** a **plastické**. Plastické postavy jsou propracovány do nejmenších detailů, autor čtenáři odkrývá všechna tajemství jejich duše, jejich vnitřního světa. K psychologickému prohloubení autor využívá všechny způsoby výstavby textu (např. různé formy řeči, vnitřní monolog apod.). Psychologie plošných postav bývá čtenáři téměř utajena. „Plošné postavy jsou charakterizovány jednoduchými typovými znaky (krásná pyšná princezna, superman) bez odstíněné psychologie a zpravidla bez vývoje.“⁵⁹

S tímto rozlišením souvisí dělení postav na **postavy konstanty** a **postavy vývojové**. Jak už samotné označení napovídá, postavy konstanty jsou charakterově neměnné, jejich vlastnosti a postoje se nevyvíjejí. V rámci vývojových postav rozlišujeme ještě **postavy kontrovertní**, tedy takové, které postupně ztrácejí své naivní představy.

„Rozdíl mezi **jednoznačností** a **mnohoznačností** charakterizace dělí postavy na **postavy – definice** a **postavy – hypotézy**.“⁶⁰ Postava – definice je v díle vysvětlitelná, zatímco u postavy – hypotézy vysvětlitelnost není úplně jednoznačná. „U postav – definice bývají uváděny do děje prostřednictvím popisu zevnějšku. U postav – hypotéz bývá popis zevnějšku redukován nebo schází.“⁶¹

Každou postavu čtenář blíže poznává prostřednictvím vnějšího popisu, řeči, jednání a chování, dále prostřednictvím „vnitřní řeči“, tedy toho, o čem postava přemýšlí, co si představuje. S postavou nás seznamuje samotný vypravěč, ale

⁵⁸ Peterka, J.: Teorie literatury pro učitele, Univerzita Karlova v Praze - PF, Praha 2001, s. 148

⁵⁹ Tamtéž, s. 149

⁶⁰ Tamtéž, s. 149

⁶¹ Hodrová, D. a kol.: ...na okraji chaosu ..., Torst, Praha 2001, s. 560

také nám mohou být hrdinové představováni dalšími postavami, které v díle vystupují. Čím více výrazových prostředků autor využívá, tím více je čtenáři umožněno sledovat a vidět postavu z různých úhlů.

K popisu postav se využívá **charakteristika vnější, vnitřní, přímá a nepřímá**. „Vnější charakteristika může vnitřní zcela nahradit. Na psyché postavy pak čtenář usuzuje toliko z vnějších znaků - fyziognomie, skutků či řečí a nitro se tímto způsobem stává vzrušující záhadou jak pro druhé postavy v rámci epické fikce, tak pro čtenáře.“⁶²

Pokud autor využívá **přímou charakteristiku**, znamená to, že popisuje a zároveň hodnotí vlastnosti postavy. „Přímá charakteristika se zakládá na slohovém postupu popisném, doplňovaném často prvky výkladovými nebo vyprávěcími.“⁶³ Postup, při kterém autor popisuje, jak se postava chová a jak jedná v určitých situacích, je nazýván **charakteristikou nepřímou**, někdy též označovanou jako charakteristika situační. „Důležitou složkou nepřímé charakteristiky jsou promluvy postav, naznačující výběrem jazykových prostředků její sociální původ, stupeň vzdělání, temperament apod.“⁶⁴

⁶² Peterka, J.: Teorie literatury pro učitele, Univerzita Karlova v Praze - PF, Praha 2001, s. 145

⁶³ Vlašín, Š. a kol: Slovník literární teorie, Československý spisovatel, Praha 1977, s. 144

⁶⁴ Tamtéž, s. 144

3.2.Hrdinky

Ve své diplomové práci se pokouším charakterizovat - jak už bylo uvedeno výše - ženské postavy ze šesti vybraných próz Svobodové. První z nich je Olga z novely Přetížený klas. Ve druhé kapitole se zaměřuji na postavu Rafaely z novely Ztroskotáno. Dalším předmětem mého zájmu je Blažena, ústřední postava románu Na písčité půdě. Ve čtvrté kapitole se zabývám dvěma postavami, a to Helenou a Marií z novely Zamotaná vlákna. Pozornost rovněž věnuji vybraným hrdinkám z povídkového souboru Černí myslivci. Na závěr analyzuji postavy Malvy, Ryčinky a Emmy z románu Milenky.

Zaměřuji se na prózy, v nichž vystupují výrazné ženské typy. Nejde vždy o postavy jednoznačně kladné, jsou to však ženy svým způsobem výjimečné. Odlišnost těchto hrdinek od žen běžné populace je důsledkem jejich názorové orientace, životních postojů a osudů.

3.2.1. Olga (Přetížený klas)

Olga je ústřední postavou novely Přetížený klas, próza vyšla časopisecky v roce 1892 a o čtyři roky později byla vydána knižně.

Olžin životní příběh je zakomponován do vesnického prostředí, do Stříbrné Březiny. „Stříbrná Březina je neveliká vesnice na úpatí hor. Od ní počíná a táhne se široké, rozevřené údolí; střídají se pole, luka, rybníky a vesnice. Vesnice je potopena v zeleni ovocných stromů. Její převahou dřevěné chalupy chudých sedláků stojí obklopeny zahradami.“⁶⁵

V tomto příběhu je Olga protikladem realisticky smýšlející matky, jejímž jediným přáním je, aby se dcera zapojila do normálního života. K tomu by ji mohly dovést dvě cesty – buď se vdá, nebo si bude vydělávat tím, co umí a co odpovídá jejímu vzdělání. Stane se učitelkou hudby a povede život jako každá jiná ženy tehdejší doby.

Olga odmítá obojí. Neumí si představit, že by přistoupila na falešnou hru, že by předstírala, co necítí. Nestane se učitelkou, protože by nedokázala lhát rodičům netalentovaných dětí. Zároveň si uvědomuje, že se neuživí ze školného od několika dětí nadaných. Olga se nemůže ani vdát. Neodmítá manželství jako takové, ale odmítá manželství jako prostředek k zaopatření ženy. To je pro ni nedůstojné a ponižující. Od dětství ví, že nenajde přiměřeného ženicha. Většina nápadníků je totiž hloupá, jen s jedním dokáže mluvit, s Ballsenem. Ani toho si však vzít nemůže, přestože je přemýšlivý, chytrý a má svůj názor na život. „Balsen mnoho ví. Velmi mnoho ví. Mnohému se od něho naučím.“⁶⁶ Olga ví, že by nedokázali žít spolu, že by žili pouze vedle sebe, každý by si prosazoval svůj názor, každý by hájil svou pravdu a své místo. Dokazují to její

⁶⁵ Svobodová, R.: Přetížený klas a povídky, UNIE, Praha 1918, s. 7

⁶⁶ Tamtéž, s. 33

slova: „Oba budeme usilovat o svou pravdu, a nebude jí ani na té, ani na oné straně. Je to tak: poznání je mučivé a bolestné.“⁶⁷

Olga si však nedokáže najít své místo ve světě. Rezignuje na vlastní způsob života. Po různých peripetiích se rozhoduje pro vstup do kláštera. „Šla do kláštera z touhy po pravdivé činnosti, po té, která neklame, poněvadž se nalézá na hranici smrti. Ale poněvadž to, co učiní, to nebyl výsledek čistého poznání, nýbrž útěk před ním.“⁶⁸ Stará se o nemocné, a to se jí stane osudné. Nakazí se nebezpečnou nemocí a zemře.

Olga je devatenáctiletá dívka původem z úřednické rodiny, patří tedy do střední společenské vrstvy. Má dostatečné vzdělání, je také dobře finančně zaopatřená, takže by se mohlo zdát, že v jejím životě není nic, na co by si mohla stěžovat. První dojem, který může čtenář z dívky mít, je znuděnost, nespokojenost s okolím.

Později však v Olze objevuje velmi vnímavou, citlivou a přemýšlivou dívku. Olga se zamýšlí nad svým dosavadním životem, neustále něco hledá, ale neví co. Má pocit, že její život nemá smysl a význam, neví, jakým směrem by se měl ubírat. Tma života ji děsí a klade si otázku, jak z ní. Již na počátku novely dokonce uvažuje o smrti, která jistě nemůže být horší než její dosavadní tápání. „Pak půjdu jenom tmou. Vždyť nemůže být větší tmy, nežli zde, v tom potáčení, váhání a hledání a hádání.“⁶⁹

Olga přemýšlí o smyslu vzdělání a ze zkušenosti ví, že je ženě spíše ke škodě. Dokazují to její slova: „Ale chtěli-li mne mítí poslušnou a šťastnou, názorům jejich odevzdanou, měli mne nechatí prostou.“⁷⁰ Ženy nevzdělané totiž přijímají svůj osud s uspokojením, jako něco daného a neměnného už od pradávna.

⁶⁷ Svobodová, R.: Přetížený klas a povídky, UNIE, Praha 1918, s. 45

⁶⁸ Mourková, J.: Růžena Svobodová, Melantrich, Praha 1975, s. 43

⁶⁹ Svobodová, R.: Přetížený klas a povídky, UNIE, Praha 1918, s. 27

⁷⁰ Tamtéž, s. 45

Ani je nenapadne cokoli na tom měnit, je pro ně úplně samozřejmé, že plní roli manželky, matky a hospodyně.

Název díla lze vysvětlit v souvislosti s problematikou vzdělání a vzdělanosti. Klas je to, co dozrálo pro užitek. Je to symbol dospívající dívky, která také pro něco užitečného dozrála, vyrostla. A proč přetížený klas? Dívka je přetížená věděním, vzděláním, jsou jí jen k neprospěchu.

Olga od počátku ví, co nechce. Co chce, to však zatím ani netuší. Cítí, že je potřeba v životě ženy, dokonce i v jejím vlastním životě, mnohé změnit. Ví, že nepřistoupí na kompromis v životě, jak jí nabízí matka. Nemá ale dost síly, aby svůj osud radikálně změnila. Volí sebeoběť, odchází do kláštera. Domnívá se, že tu pro sebe najde správné a trvalé místo. Ale mýlí se. Zemře totiž ještě dřív, než stačí složit klášterní slib. Smrt uzavírá Olžin promarněný život, který by nedokázalo změnit k lepšímu ani respektování řádových pravidel.

Olga a její postoje k životu jsou v přímém vztahu k Růženě Svobodové a k tomu, co sama prožívala v období dospívání. Nespokojovala se s dosavadním postavením ženy ve společnosti, chtěla protestovat proti konvencím, ale zároveň se obávala důsledků svého protestu.

Svobodová v době, kdy přemýšlela nad novelou, nevěřila, že by emancipační snahy mohly vyřešit ženskou otázku. Jako řešení zvolila určitou formu bezceští – odchod do kláštera. Autorka se ztotožňuje s Olgou v myšlenkách na smrt i na odchod do kláštera. Současně ale cítí, že je třeba žít dál. O Olze říká: „Ona je voják, který musí zaplnit příkop.“⁷¹ Ví, že Olga představuje jakýsi mezičlánek, most, který spojuje ženy pasivně přijímající osud s těmi, které v sobě najdou sílu se vzepřít.

V závěru novely vyslovuje Svobodová pesimistickou myšlenku o promarněnosti života: „Jisto, že prošla beze stopy,

⁷¹ Mourková, J.: Růžena Svobodová, Melantrich, Praha 1975, s. 43

bez užitku; tiše jako nepronosené slovo, jako neztělesněná myšlenka.“⁷²

Olžina postava vyrůstá ze skutečnosti. Může to být dívka, kterou autorka potkávala na procházkách v podbrdských lesích. Stejně to může být autorka sama, jež v době vzniku novely je rozčarována, zklamána manželstvím a zamýšlí se nad svým posláním. Vznik novely *Přetížený klas* podnítila její vlastní citová krize. Jarmila Mourková v autorčině monografii píše: „Vyznání Olgy z Přetíženého klasu: „Já to cítím, že nikomu štěstí nepřinesu, poněvadž se nedovedu podřídít,“ je výsledkem hluboké analýzy Svobodové samé.“⁷³

Próza byla čtenářskou veřejností vřele přijata. Byla poutavá jak tematicky, tak stylisticky. Dočteme se v ní o nádherné přírodě, o kouzlech nocí a o hlubokých lesích. V této novele můžeme nalézt znaky symbolismu a impresionismu, především v popisech a charakteristikách. Na pozadí přírody je vykreslen Olžin úporný zápas o nalezení smyslu života. Uprostřed přírodních krás nalézá bezpečí, klid, jistotu. Příroda je pro ni místem, kde rozjímá, přemýšlí o svém životě, kde načerpává energii. Zároveň se však bojí její velikosti i nelidskosti. „Vysoká, bezmračná obloha, na východě posledním odrazem paprsků slunečních jako zředěným karmínem nasáklá, šedla a v jejím středu stál vykrojený měsíc, plál v polotmě bez rozlitých paprsků.“⁷⁴

Při popisu postav, které nemají hlubší význam, je zřejmé, že Svobodová je stále ještě ovlivněna kritickým realismem (například popis hospodyně: „Hospodyně byla hubená, prostá ženská a podobala se kužely. Hlavu měla malinkou a hranatou jako bukvice, sukni nosila asi patnáct; bradu měla zahrocenu a nos jí visel jako krápník až k hořejšímu tenkému rtu.“)⁷⁵

⁷² Svobodová, R.: *Na písčité půdě*, Nakladatelství Jos. R. Vilímek, Praha 1940, s. 238

⁷³ Mourková, J.: *Růžena Svobodová*, Melantrich, Praha 1975, s. 84

⁷⁴ Tamtéž, s. 211

⁷⁵ Svobodová, R.: *Na písčité půdě*, Nakladatelství Jos. R. Vilímek, Praha 1940, s. 199n

3. 2. 2. Rafaela (Ztroskotáno)

V témž tónu jako novela Přetížený klas je napsána novela Ztroskotáno, později nazvaná Jíva. Próza nejprve vyšla časopisecky, a to v roce 1894; v roce 1896 byla vydána knižně.

Příběh se odehrává v jižních Čechách. „Praha byla horká, suchá a rozžhavená jako v horečce. Ale když došli do jižních Čech a vystoupili na peron malého nádraží, zavanula jim vstříc chladná, vlhká svěžest vzduchu nasáklého parami po bouřích.“⁷⁶ Prostředí, v němž hrdinky žijí, můžeme nazvat prostředím maloměstským. Jeho ztělesněním je dívka Fanyinka.

Hlavní postavou novely je sedmnáctiletá dívka Rafaela Staňková. Jako poloviční sirotek byla dána na vychování do kláštera. Zpět k otci do města se vrací už jako dospělá. Klášterní zdi ji až příliš chránily před všedností a krutostí obyčejného bytí. Rafaela ani po čase není schopna zařadit se mezi obyvatele města, a tak ji otec odváží k příbuzným na venkov. *Lidé tady nejsou tak nenávidní a zlí, ale i jejich každodenní malichernosti působí na naivní Rafaelu krutě.*⁷⁷

Rafaela hledá ochranu, hledá spřízněnou duši, která by jí porozuměla, proto se velmi rychle přimyká k prvnímu milému muži, kterého potkává. Je to doktor Kovář, který však už oklamal nejednu dívku. I přes nedobrou pověst je dívkami stále hodnocen jako výhodná partie. „Kovář znal sílu Rafaeliny lásky, těšila jej, mluvil o ní, chlubil se jí. I on ji měl rád, ale jinak než ona jeho; mohl ji opustit kdykoli. Měl ji rád jako nový list v knize, která jich má ještě mnoho.“⁷⁸ Rafaela však začne rozumět této „lásce“, odhazuje svoji pokoru a snaží se bojovat. Nevzdává se svého ideálu lásky, věří, že ji jednou opravdu najde. A to se jí také podařilo. Zamilovala se do adjunkta Tomáše Vlka, který ji měl rád čistou láskou.

⁷⁶ Svobodová, R.: Jíva, Unie, Praha 1917, s. 14

⁷⁷ Mourková, J.: Růžena Svobodová, Melantrich, Praha 1975, s. 44

⁷⁸ Svobodová, R.: Jíva, Unie, Praha 1917, s. 161

Protagonistka příběhu je nositelkou jména, které nebylo v tehdejší době a není ani dnes obvyklé. Jméno Rafaela pro ni vybrala maminka. „... a když se představená krásnému jménu podivila, vysvětlil jí, že jeho (pana Staňka – pozn. a.) žena přála si pro dceru právě toho jména, protože archanděl Rafael je patronem nevidomých, a ona že snívala, že její dítě oslepne.“⁷⁹

Rafaela měla vysokou a štíhlou postavu. V jejím obličejí vynikaly zejména modré oči, které jako by prozrazovaly její vlastnosti. Oči měla obvykle sklopené, a tím nevědomky vyjadřovala svou cudnost, pokoru a skromnost. I když měla krásné dlouhé vlasy, nosila je většinou stažené. „Rafaela byla vysoké, hubené děvčátko. Její líce byly bílé, plet' průsvitná, s jemnou kresbou blankytných žilek na skráních a na čele. Měla oči nevinné, čestné, důvěřivé, hluboce modré jako letní měsíční obloha. Zřídka kdy je pozvedala, ale když tak učinila, zdálo se, že se kolem rozprchlá modravá záře. Rty měla úzké a růžové jako květy acálky. Stálým mlčením v klášteře naučila se je svíratí pevně a přísně. Ale promluvila-li, její altový hlas zněl hymnicky a chvěl se bohatstvím citovým. Vlasy nosila sčesaný prostě, hladce zpět a upleteny v jediný pevný vrkoč. Její čestné, nepokryté čelo zjevovalo její nezáladnost. Její tvář, její ztepilé tělo prosáklo pokorou, poslušnou oddaností a hbitou úslužností, její bytost i její jméno připomínaly anděla, bílou, čistou bytost, která přišla z lásky a oběti na svět.“⁸⁰

Její život byl velmi silně ovlivňován vírou v Boha, a to nejen v době, kdy pobývala v klášteře. „Zamilovala si modlitby, chlad kostelní, tiché kvílivé nebo sladké zpěvy jeptišek, māmivou vůni růží a lilií na Mariánském oltáři, chřestění klíčů v ruce sestry sakristánky, církevní slavnosti, vznešenost přijímání. Chodila do kostela častěji než je předepsáno, utíkala se tam, jásala a plakala tam a rozmlouvala s Bohem o svých

⁷⁹ Svobodová, R.: Jíva, Unie, Praha 1917, s. 6

⁸⁰ Tamtéž, s. 13

dětských rozryvných žalech.“⁸¹ Bůh pro ni představoval nejlepšího přítele, jemuž se se vším svěřovala, kterého prosila o pomoc. Díky klášterní výchově se z ní stala dívka slušná, skromná a pracovitá. Dlouhý pobyt v klášteře jí však na druhou stranu způsobil řadu potíží, se kterými se musela sama vypořádat. Klášterní výchova ji totiž izolovala od „normálního“ života. „Rafaela není ničím vyzbrojena pro každodenní zápas, je vržena do proudu řeky, která je nemilosrdná.“⁸²

I v sedmnácti letech stále smýšlela a chovala se jako dítě. Byla naivní, měla nezkaženou duši, což jí však bylo spíše na škodu. „Rafaela v klášteře vyrostla a vyspěla. Její duše byla dětská, měkká, důvěřivá a pokorná.“⁸³ O běžném životě téměř nic nevěděla. Myslela si, že světský život je zlý, nedokázala rozpoznat, co je hříšné a co ne. Než něco udělala, ptala se, zda to není hřích, za projev veliké hříšnosti považovala i obyčejný polibek. „Bránila jsem se a hádala se s ním (s doktorem Kovářem – pozn. a.) a on mne najednou ... políbil na čelo. A to je také strašné! A včera v zahradě, v městečku, kde jsme obědvali, také mladý muž políbil děvče. Bylo to ošklivé.“⁸⁴

Snila o tom, že život zasvětit Bohu, chtěla mu sloužit. „Proč mně tatínek nařídil, abych opustila klášter? Uvykla jsem své samotě. Vždyť ani tam jsem se nemohla s družkami sblížit. Já chtěla zcela něco jiného. Chtěla jsem uprosit otce, aby rozdál všechny peníze, které pro mne připravil, aby mi dovolil odstěhovati se, v žiněném rouše oděné, někam do jeskyně, do hlubokých lesů, kde bych večer do tmy byla zpívala: Ježíši, tobě živa jsem, Ježíši, tobě umírám, Ježíši, tvá jsem v životě i v smrti!“⁸⁵

Také její názor na manželství byl ovlivněn klášterní výchovou. Přestože věk na vdávání se jí blížil, o svatbě nechtěla

⁸¹ Svobodová, R.: Jíva, Unie, Praha 1917, s. 8

⁸² Mourková, J.: Růžena Svobodová, Melantrich, Praha 1975, s. 44

⁸³ Svobodová, R.: Jíva, Unie, Praha 1917, s. 11

⁸⁴ Tamtéž, s. 46

⁸⁵ Tamtéž, s. 45

ani slyšet. Říkala o sobě, že je nevěstou Kristovou. Přemýšlela o tom, co by řekla muži, který by ji požádal o ruku. „Odpověděla by mu, že je nevěstou Kristovou, že mu bude přítelkyní, že ho přijme do svých modliteb a denně na ranní pomodlí se za něho otčenáš; manželství že je pro ni nepochopitelné a že po něm netouží.“⁸⁶

V jednu chvíli může mít čtenář dojem, že se Rafaela změnila. I přes své silné náboženské cítění se totiž zamilovala. Již nepřemýšlí o tom, zda polibek, který opětovala doktoru Kováři, je hřích. Z této lásky však brzy procitne a opět poznáváme tu „starou“ Rafaelu. Vyčítá si svou lásku k muži, který si jen pohrával s jejími city. „Jsem poskvrněna. Řeknu vám to. Toužím obviniti se právě před vámi (Tomášem Vlkem – pozn. a.), jehož soudu se nejvíce obávám: Líbala jsem se s pustým člověkem, který mne neměl rád. Jsem olíbaná, jak řekl kdosi. Jsem poskvrněna jenom střízlivými rty.“⁸⁷ Rafaela se však nevzdává svého ideálu lásky. Snaží se bojovat a přitom věří, že lásku s velkým „L“ opravdu najde.

Pokusme se nyní vyložit smysl názvu novely. Rafaela opravdu ztroskotala. Průběh života si nelze představit jen jako tiché plynutí. Muselo se tedy stát něco, co dívce otevřelo oči a způsobilo ztroskotání jejích plánů či nadějí.

Proč byla próza později přejmenována a dostala název Jíva? Jíva je vzpomínka na ženu, kterou miloval adjunkt Tomáš a která pro něho byla ideálem. Když se zadíval na jívu, představoval si svou milovanou dívku. „Myslívám na ni, která se mi líbí, mladičkou, křehkou, představuji si ji pod milým stromem. Jíva má hebké nesamostatné větve, a z jara, když vyjde první slunce, krev vžene se do nich jako do líček, jako by se zardívaly. Panenská, dívčí je moje jíva a duše mého děvčátka

⁸⁶ Svobodová, R.: Jíva, Unie, Praha 1917, s. 50

⁸⁷ Tamtéž, s. 212

bydlivá v ní!⁸⁸ Pro Tomáše se rovněž stala jívou a milovanou osobou, právě Rafaela. Jíva je její druhou podobou.

Vedle Rafaely postavila Růžena Svobodová její sestřenici Fanyнку. Je daleko světaznalejší než Rafaela. Má totiž za sebou nejedno zklamání, a tak je proti krutosti světa již obrněna. Láska pro ni neznamená touhu po něčem velkém, nepoznaném. Lásku si nespojuje se zamilovaností, ale s vidinou manželství. Jarmila Mourková nás o tom přesvědčuje slovy: „Jí se nechce těch teskných snů a touhy. Pro ni není této přede hry, u ní začíná hned tento pořad: bílé šaty, závoj, myrta, měděné nádobí, dvě služky, lakované pokoje, háčkové krajky a modré stuhy v prádelníku, svatební hostina, ...“⁸⁹

Zkušenosti Fanyнку přiměly k tomu, aby hodně slevila z nároků, které kladla na muže. Ze všeho nejvíce si přeje provdat se. Je ochotná vzít si i místního ničemu, jen aby nezůstala „na ocet“.

Obě dívky spojoval zájem o přírodu. Rády chodily na procházky, ale každá s jiným úmyslem. Zatímco Rafaela se ráda kochala krajinou a vychutnávala klid, který během procházek zažívala, Fanyнка chodila na procházky vždy s určitou nadějí, že na nich potká možného ženicha. „Fanyнка nechodila na procházku pro svěžest vzduchu, pro radost z oblohy, pro družnost se stromy, s travou a kvítím, vycházela s neustávajícím přáním, potkati někoho z mladých mužů, někoho, kdo by ji vyprovodil, zamiloval se, vzal si ji za ženu.“⁹⁰

Dívky byly již od dětství vychovávány v neustálých obavách z toho, co se stane, když se nevdaří. Přesto většina žen kolem nich mluvila o mužích jako o slaboších, kteří však ovládají své manželky a rozhodují o jejich životě. „A muž, taková nezbytná, doma slabá, ale před světem pánovitá bytost s našpulenými rtoma, se zvrácenými očima, která se mazlí,

⁸⁸ Svobodová, R.: Jíva, Unie, Praha 1917, s. 142

⁸⁹ Mourková, J.: Růžena Svobodová, Melantrich, Praha 1975, s. 45

⁹⁰ Svobodová, R.: Jíva, Unie, Praha 1917, s. 73

zatlouká hřebíky na obrazy, nosí ženě z úřadu kornouty cukroví a chválí ji v prvních týdnech za každý špatně uvařený knedlík, ale přivyká a denně víc ji přehlíží a vrací se do hostince.“⁹¹ I přes tyto názory tehdejší dívky toužily po uzavření manželství.

Rafaela byla pravým opakem dívek své doby. O manželství vůbec nepřemýšlela. Zpočátku si ani neuměla představit, že by se za někoho měla provdat, takže se ani nesnažila odpovědět si na otázku, jaký by měl její nastávající být.

Růženě Svobodové se podařilo vykreslit postavy výstižně, do psychologických detailů. Rafaelu pojala jako prototyp těch nečetných dívek, které sní o životě jako o pohádce a přes nezdary a zklamání se svých představ nevzdávají.

Rafaela je romantická, ale také plná pokory. V průběhu děje se charakterově vyvíjí. Už to není „přetížený klas“, který si neví rady, nýbrž klas vzdorující. Zklamání, které prožila, ji zocelí. Odhodila pokoru a naivitu a chystá se utkat se životem. Je opakem žen ztělesněných Fanynkou, jež pasivně přijímají svůj osud, osud ženy-manželky, která bude posluhovat muži a bude na něm závislá. Rafaela chce žít jinak, najít partnera, který by ji respektoval i hýčkal.

Novela *Ztroskotáno* má základní znaky psychologické prózy. Důležité místo v ní patří lyrizaci, která je zde zřetelnější a silnější než v novele předešlé.

Důležitou roli zde hraje rovněž líčení přírody; co se v ní děje, koresponduje s Rafaeliným psychickým stavem. Ta v přírodě hledá a vidí lásku, harmonii, útočiště a bezpečí. Novela *Ztroskotáno* je vlastně poutavá „jarní“ balada o jívě, jejíž děj se odehrává v poeticky zobrazené přírodě.

⁹¹ Svobodová, R.: *Jíva, Unie, Praha 1917*, s. 45

3.2.3. Blažena (Na písčité půdě)

Další z řady žen, kterým se postupně otevírají oči a které se zbavují iluzí, jež jim byli rodiči i celou společností vštěpovány, je Blažena z románu *Na písčité půdě*.

Tento román vyšel nejprve časopisecky v roce 1894, o rok později se čtenářská veřejnost dočkala jeho knižního vydání.

Blažena se zpočátku domnívá, že je dítě štěstěny. Vyrůstá se svými rodiči a dvěma sestrami na velkostatku Zaháňském v jižních Čechách. Otec je pro ni velkou oporou, velmi ho obdivuje a věří, že pro ni udělá to nejlepší. I toho nejlepšího ženicha jí sežene. „Devatenáctiletá Blažena věří pevně, že otec jí přiveze z Prahy „štěstí“ v podobě odpovídajícího nápadníka, kterému se bude moci obdivovat a s nímž povede společenské večery, na nichž se budou setkávat umělci.“⁹² Blažena je vychovávána v přesvědčení, že za svou budoucnost není sama zodpovědná. Samozřejmě že již od dětství sní o tom, jak si pro ni přijede krásný a chytrý ženich, který si ji odvede a budou spolu budou šťastně žít. Představuje si i společenské večery, na nichž ji obdivovaný manžel seznámí s umělci. O tom snila i Růžena Svobodová.

Několik dní po svatbě se Blaženě otevřou oči. Muž má sice peníze, ale je hloupý, nevzdělaný. Blažena si klade otázku, jak dál. Nikdo jí nemůže pomoci. Rodiče o ni nejeví zájem, a tak hledá pomoc jinde. Setkává se s jistou herečkou, ani ta jí však nepomohla najít východisko z tíživé situace. Herečku zajímají pouze povrchní věci – šaty, společnost, vnější nádhera. Blažena však v sobě nakonec nachází sílu a odchází na venkov, daleko od manžela.

Hrdinka toho románu je krásná dospívající dívka. „Její svěží, oválná, otcí nepodobná tvář zářila pelem panenské krásy jako růže, za časného jitra přes noc rozvítá.“⁹³

⁹² Svobodová, R.: *Na písčité půdě*, Česká grafická akc. společnost UNIE, Praha 1917, s. 47

⁹³ Tamtéž, s. 6

Narozdíl od svých dvou sester je velice moudrá. Netouží po bohatství a přepychu, ale po vzdělání. O potřebě vzdělání se snaží přesvědčit i je. „„Já (Ida – pozn. a.) si vždycky napíšu před vánocemi mezi přání nějaký zlatý předmět. A ty vždycky jenom knihy! Knihu si mohu vypůjčit, ale náramek si nevypůjčím.“ „Knihu si můžeš vypůjčit, ale rozum si nevypůjčíš,“ zahučela Blažena...“⁹⁴

Blaženin život je poklidný, pravidelný. Připadá jí až příliš jednotvárný, proto touží utéci před nudou, chce se vymanit ze stereotypu a poznat svět. „A tam v dálce, ve středu země, pokryto mrakem kouře, v teplé kotlině pod zelenými stráněmi leželo veselé, hudební, osvětlené město. Co se děje v něm dnes? Co zítra se tam stane? Ať je to cokoli, ona to zameškává... Prosila vášnivě, aby ji pustili do světa, do města, do společnosti.“⁹⁵

Blažena se chce odlišit od svých vrstevnic, chce být ženou neobyčejnou. Zde narážíme na určitý rozpor, který Blažena v sobě nese. Na jedné straně sní o tom, že bude výjimečnou ženou, na druhé straně má strach, že se její sny rozplynou a ona se ztratí v šedi života. Bojí se splnutí s davem. „Měla vůli vyniknouti, státi se někým neobyčejným a strachovala se, že snad nesplní se její přání, že jí bude do smrti žítí v tichu a šeru, že zanikne, že umře neznámá.“⁹⁶ I když touží po tom stát se městskou paní, nesnaží se napodobit tento typ žen. Naopak se od nich odlišuje skromností, upřímností, odporem k přetvářce.

Od života po sňatku, života ve městě, hodně očekává, brzy však prožívá zklamání. Všechny její sny se rozplynuly. Toužila po muži, který by s ní sdílel všechny starosti i radosti, ale svému manželovi je lhostejná. Myslela si, že ve městě začne konečně žít naplno, ale zmýlila se. Celé dny tráví doma, bez manžela, bez společnosti. Místo radosti zažívá pouze smutek

⁹⁴ Svobodová, R.: Na písčité půdě, Česká grafická akc. společnost UNIE, Praha 1917, s. 7

⁹⁵ Tamtéž, s. 10

⁹⁶ Tamtéž, s. 17

z nenaplněných představ a tužeb. „Ale smutek nehasl, hrůza neunikala. Nejednou jí bylo smutno k zoufání, prázdno k nevyplnění.“⁹⁷ V jejím životě není nic, co by ji rozveselilo, co by jí naplnilo duši pokojem. „Život ji netěšil, domácnost ji mrzela, knih nečtla, myšlenky její nenesly se k nijaké záhadě, k nijakému řešení jako dříve.“⁹⁸ Smutek ještě silněji pociťuje v okamžiku, kdy si uvědomuje bezvýchodnost své situace. Nemá nikoho, na koho by se mohla obrátit, komu by se mohla svěřit se svými problémy. Blažena v zoufalství začíná obviňovat sama sebe. Myslí si, že příčinou chladného chování svého manžela Prokopa je ona sama. „Bála se i muže, nesoudila ho již, ale všechn zřetel obrátila k sobě samé a zhrozila se, jaká je nicotná a nevhodná žena.“⁹⁹

Vedle Blaženy vystupuje v románu ještě jedna ženská postava. Je to herečka Skuherská, s níž se stýkal její manžel. Všichni muži obdivovali její krásu a ani Prokop není výjimkou. „Byla krásná, temnovlasá žena, měla silnou vůli, nesmírnou touhu ukazovat se. Chodila v nápadných šatech, vládla svým okolím, Praha po obdivu, chtěla mnoho lásky, ale sama jí nedovedla dát.“¹⁰⁰

Byla Blaženiným pravým opakem. I když se jí Blažena svým vzhledem vyrovnává, nedokáže svou krásu narozdíl od Skuherské „prodat“. Není sebevědomá jako ona. Skuherská se vymyká tehdejšímu typu žen. Nebojí se předsudků a pomluv. Je jí lhostejné, co si o ní lidé myslí. A právě tím je pro muže velmi žádoucí. I Blažena ji zpočátku obdivuje.

Po čase však poznává její skutečnou tvář. Uvědomuje si, že tato žena neustále něco předstírá. Přetvařuje se před svými hosty, předstírá radost z jejich návštěvy. Takové chování nedokáže Blažena tolerovat a přijmout. Nechce a ani nemůže

⁹⁷ Svobodová, R.: Na písčité půdě, Česká grafická akc. společnost UNIE, Praha 1917, s. 102

⁹⁸ Tamtéž, s. 111

⁹⁹ Tamtéž, s. 111

¹⁰⁰ Tamtéž, s. 118

hrát si na šťastnou manželku, neumí a ani nechce předstírat, že je v manželství spokojena. Proto se rozhodne manžela opustit. Tímto krachem projevila Blažena ohromnou sílu a statečnost, dosud v sobě skrytou.

Oproti Olze je Blažena vyzrálejší. Oběma je společná nespokojenost s dosavadním životem, obě zůstávají osamoceny. Olga hledá úkryt a útočiště v klášteře, Blažena ve srovnání s ní má už sílu jít proti proudu, žít – třeba sama – dál.

Na postavě Blaženy ukázala Růžena Svobodová důsledky výchovy dívek - jsou vedeny k názoru, že s nimi manžel může zacházet, jak chce. Žena ve společnosti vystupuje a je vnímána pouze jako manželův doplněk, je na něm finančně závislá, dokonce musí jeho lásku dobývat. Sňatek je dívkám prezentován jako nutný a potřebný krok k plnohodnotnému životu.

V románu Na písčité půdě nacházíme doklady o tom, že se Svobodová při psaní často inspirovala vlastním životem. Je zde zobrazena otřesná scéna, kdy jde Blažena hledat milenku svého manžela – sklepnici na Novém Světě. Předobrazem této cesty je skutečná cesta, kterou Svobodová podnikla s matkou kvůli bratru Irénovi, jenž byl nevěrný své ženě.

3.2.4. Helena, Markéta (Zamotaná vlákna)

V období, kdy dochází k velmi ostrým sporům mezi Růženou Svobodovou a jejími přáteli, v období, jež bylo naplněno vnitřními kolizemi a zvraty a autorka oscilovala mezi štěstím a rezignací na lásku k F. X. Šaldovi, vznikají dvě její důležitá díla – *Zamotaná vlákna* a *Milenky*. Román *Zamotaná vlákna* napsala roce 1897 a o dva roky později vyšel.

*Hlavním tématem románu Zamotaná vlákna je životní situace, se kterou se Růžena Svobodová sama těžce vyrovnávala. Je o problémech manželství.*¹⁰¹ Děj je poměrně jednoduchý, román je postaven především na výpovědích žen, na jejich psychologických prožitcích a na postojích k lásce.

Protagonistkami jsou tři ženy – dvě dávné přítelkyně ze školních let, Markéta a Helena, a herečka Steinicová. První dvě se zpočátku zdají být protipóly, ale v průběhu děje se postupně ukáže jejich značná podobnost. Steinicová stojí mimo svět těchto žen. Všechny se snaží realizovat své představy o životě. Helena a Markéta se seznamují v penzionátu, kde byly obě na vychování. V dětství i dospívání si byly velmi blízké, ale nebylo tomu tak hned od počátku.

Po příchodu do penzionátu působila Markéta na své okolí velmi povrchně. Ona taková skutečně byla. Nehleděla na to, jací lidé, kteří ji obklopují, jsou, jaké mají vlastnosti, šlo jí jen o to, jak vypadají. Byla si vědoma své fyzické krásy a z toho pramenily její nadutost a pýcha. „...mluvila jen o šatech a o jídle, a zajímali ji jen hoši. Představená chtěla na ni působit, ale Markéta nesnesla nadvládu a činila všechno navzdory. Byla pyšná a jen od sobě rovné jí domluva nezahanbovala.“¹⁰² Přátelství s Helenou ji však změnilo. Heleně na ní velmi záleželo, chtěla jí pomoci zbavit se pýchy, povrchnosti a sobeckosti. „Helena vynaložila na ni všechnu péči

¹⁰¹ Mourková, J.: *Růžena Svobodová*, Melantrich, Praha 1975, s. 109

¹⁰² Svobodová, R.: *Přítelkyně*, Česká grafická unie, a.s., Praha 1920, s. 13n

své rozumné, klidné bytosti. Chtěla povznést její ideál. Mluvila jí o velkých ctnostech, o dokonalých lidech a ukazovala na marnou prázdnotu jejího vkusu.“¹⁰³ I Markéta si Helenu velmi oblíbila a staly se z nich nerozlučné přítelkyně. „A Markéta milovala Helenu veškerou silou své vášnivě, nedůsledné bytosti.“¹⁰⁴

Po několikaletém odloučení se dívky, které se mezitím vdaly a staly se matkami dvou dcer, setkávají v alpském letovisku. Dávne přítelkyně si však již nerozumějí tak jako dříve. Prostřednictvím jejich výpovědí je postupně odhalována rozdílnost jejich charakterů. Projevuje se zejména odlišnými názory na životní poslání ženy, na výchovu dětí, na funkci manželství a úlohu ženy v něm.

Markéta je citlivější a vnímavější než Helena. Manželství, ani výchova dětí a starosti o ně ji nenaplňují. Uvědomuje si, jak je postavení muže a ženy po uzavření manželství rozdílné. V životě muže se nic nemění, role manžela s sebou nepřináší žádná omezení, žádné nové povinnosti narozdíl od role manželky. Žena se po vstupu do manželství musí změnit od základu. „Na způsobu svého života nic nepromění. Jsou živi (muži – pozn.a.) stejně jako za svobodna. Práce táž, procházky tytéž, večery prožité v těchž divadlech a hostincích. Ale náš život se promění a má se začít znova.“¹⁰⁵

O manželství měla Markéta kdysi úplně jiné představy. Nechtěla být pouze hospodyní, pečovatelkou a vychovatelkou dětí. Měla pocit, jako by od chvíle, kdy se vdala, vůbec nežila. „Zdá se mi, že je kolem mne veliká poušť. Zdá se mi, že tekla kolem mne celá řeka štěstí a že jsem si chtěla nabrat, ale zatím tu stojím s prázdnýma rukama. Což! Je mi sedmadvacet let, mládí zašlo nebo zachází a já ještě nežila!“¹⁰⁶ Manželství

¹⁰³ Svobodová, R.: Přítelkyně, Česká grafická unie, a.s., Praha 1920, s. 15

¹⁰⁴ Tamtéž, s. 15

¹⁰⁵ Tamtéž, s. 289

¹⁰⁶ Tamtéž, s. 77

pocituje jako brzdu své touhy po svobodě, po opravdovém „žítí“. „Žít, to znamená pro mne cítit, milovat, rozdávat, ale také přijímat!“¹⁰⁷ Neuspokojuje ji soužití s manželem, prázdnotu v jejím životě nezaplňuje ani láska dvou dcer. Má pocit, že se s ní její manžel oženil jen proto, aby mu porodila děti. „Vzal si mne, protože chtěl mít děti, protože pochopil, že je nejvyšší čas založit rodinu, že je třeba vzít si mladou, pěknou, zdravou matku.“¹⁰⁸ Je naplněna citem a chce se s někým o něj podělit. „Co s tím vším citem, s těmi nespotřebovanými zásobami, kterých nemám komu darovat, o něž nikdo nestojí.“¹⁰⁹ Toužila být manželem milována, obdivována a hýčkána. Toho se jí však nedostalo. Přestože měla rodinu, připadala si zbytečná a nedoceněná a cítila se velmi osamělá. Vůči svému muži i vůči životu, o kterém byla přesvědčena, že je k ní nespravedlivý, pocitovala jen zlobu, hořkost a nenávist. Zklamána realitou přemýšlí dokonce o sebevraždě.

Růžena Svobodová ji představuje jako nespokojenou, sobeckou a náročnou ženu toužící po bohatém společenském životě. Ze sobeckosti pramení i její představa štěstí. Aby byla Markéta šťastná, musí mít takového muže, který ji bude milovat, který bude plnit všechna její přání. „„Štěstí v mém nazírání je,“ přízvučně opakovala, „nalezne-li ten, kdo s tebou žije, všechny tvé přednosti a miluje-li tě pro ně.““¹¹⁰

Markétin život, podle jejího přesvědčení nudný, rozjasňuje vzplanutí k malíři Bergerovi. Z romantické lásky vyrůstá touha po naplnění životního poslání. Zde poprvé nacházíme zmínku o zrovnoprávnění žen, nikoli však v oblasti společenské nebo ekonomické, nýbrž citové. Žena musí mít stejné právo na lásku jako muž. Osud je k Markétě krutý. Mladší

¹⁰⁷ Svobodová, R.: Přítelkyně, Česká grafická unie, a.s., Praha 1920, s. 77

¹⁰⁸ Tamtéž, s. 79

¹⁰⁹ Tamtéž, s. 292

¹¹⁰ Tamtéž, s. 82

dcera jí umírá a starší se jí odcizí. Markéta zůstává definitivně sama.

Helena narozdíl od Markéty smýšlí racionálně. Přijímá život takový, jaký je, péči o manžela, výchovu dětí a manželské povinnosti chápe jako naprostou samozřejmost. Uvědomuje si, že je zodpovědná za své dcery. Výchova dětí je pro ni nejdůležitějším úkolem, který žena v manželství a v životě vůbec má. Chápe ji téměř jako poslání. V protikladu k Markétě je dokonalá manželka a matka. „Podstata této dokonalosti spočívá v tom, že rezignovala na svůj osobní život, na rozvoj své individuality a přestala věřit, že účelem lidského života je pociťovat také štěstí.“ Stará se o manžela, věnuje se dcerám, veškerý čas tráví s rodinou.

Pro Helenu je domov tam, kde je její rodina. Přestože Markéta má rodinu také, cítí se jako člověk bez domova. Domov je Heleně místem klidu, místem, kde bude zažívat okamžiky štěstí ve společnosti milujícího muže. „Ale domov je pokoj duše, domov je tam, kde si odpočíváme po práci, domov je tam, kde můžeme večer položit hlavu na teplé mužovo rameno a pohledět mu do neroztržitých očí.“¹¹¹

Helena se od Markéty odlišuje svou představou štěstí – vidí ho a nachází ve štěstí druhých. Pro ni je velikým štěstím to, že má dobrého manžela a dvě zdravé dcery. Rodina je pro ni vždy na prvním místě. Obětuje kariéru zpěvačky, jen aby se rodině mohla věnovat. Narozdíl od Markéty si neklade žádné vysoké a těžko dosažitelné cíle. „...spokojuje se tím, že manžel je slušný člověk, dokáže jí zajistit pohodlný život, a bez velkých obtíží se vzdává svého bezesporného talentu a spokojuje se prostým životem.“¹¹²

Odlišný je pohled obou žen na lásku. Zatímco Markéta ji vnímá jako dobrodružství, zábavnou hru, Helena ji spojuje

¹¹¹ Svobodová, R.: Přítelkyně, Česká grafická unie, a.s., Praha 1920, s. 259n

¹¹² Mourková, J.: Růžena Svobodová, Melantrich, Praha 1975, s. 109

s povinností, vždyť „...kdo mnoho miloval, nemůže tak lehce žít. Láska má tolik těžkých povinností!“¹¹³

Markéta touží po samostatnosti, nezávislosti. O Heleně si myslí, že je svému muži podřízena, je nesamostatná, nemá vlastní názory. „Tak se necháváš ovládat? Muž řekne slovo, a ty bys jela domů!...Tys porobená bytost! Ty přemýšlíš neustále, jak bys komu vyhověla.“¹¹⁴

Rozdílnost povah obou žen je do jisté míry dána prostředím, ve kterém žily. Markéta je typicky městská žena, zatímco Helena je ženou z venkova. Nezkaženost venkova staví Svobodová do kontrastu k městu jako místu, kde mají své kořeny všechny neřesti. „Městský život je povalečný, je to líheň sebepodivu, palčivých žádostí, rozptylování.“¹¹⁵

Přes rozdílnost povah a názorů se Helenin a Markétin osud k sobě přibližují. I Helena ztrácí dcery, z nichž jedna, malířka, má na život a ženinu roli názory podobné Markétiným a své matce a ženám podobných názorů se vysmívá. A tak Helena, která rodině a dětem zasvětila celý život, poznává marnost svého úsilí, to, že jim zcela zbytečně obětovala svůj výjimečný pěvecký talent.

Spor přítelkyň umocňuje žena třetí, již je devětadvacetiletá herečka Steinicová. Je to mimořádná osobnost se svobodným přístupem k životu; výrazně se liší od obou předchozích. Uvědomuje si nutnost rozbít staré zvyky a předsudky, je nezávislá, ctižádostivá, nebojí se bořit konvence. Ví však, že emancipace nepřijde zvenčí a sama od sebe, že žena si musí vlastní nesvobodu, především vnitřní uvědomit a bojovat proti tomuto stavu.

V románu je velmi dobře vyličen konflikt mezi Steinicovou a Helenou. Každá hájí své pojetí lásky, každá má svůj specifický přístup k životu. Pro Helenu láska znamená

¹¹³ Svobodová, R.: Přítelkyně, Česká grafická unie, a.s., Praha 1920, s. 207

¹¹⁴ Tamtéž, s. 136n

¹¹⁵ Tamtéž, s. 159

povinnost, především povinnost, i když ona sama nic nedostává. V jejím pojetí se láska rovná sebeobětování.

Steinicová neměla koho milovat. Neměla rodiče, ani sourozence. Nemilovala však ani svého muže, manželství s člověkem o mnoho let starším chápala pouze jako vysvobození z bídneho života. Zastávala názor, že pokud chce žena zůstat svobodná a nezávislá, nikoho milovat nemůže. Láska přináší jen povinnosti, svazuje. Výjimečnost Steinicové je v tom, že působí, jak by byla prosta citu. „Člověk nemá dopíjet na dno. Nemá k nikomu přilnout, chce-li zůstat svoboděn. Nová láska, nové přátelství jsou i nová pouta!“¹¹⁶ Neočekává od života nic neobvyklého, spíše hledá způsob jak zajistit, aby život ženy byl plnohodnotný a svobodný.

Narozdíl od Markéty a Heleny se rozhodla žít v osamocenosti. Soužití s mužem ji totiž unavovalo a nudilo. Oproti přítelkyním si uvědomuje pomíjivost štěstí, a proto je raději nehledá. Život chápe jako průzkumnou cestu, na níž objevuje stále něco nového. „Nedopíjím proto vína až ke dnu, ochutnávám jen, a ne prázdnou, nýbrž plnou sklenici odtrhuji ode rtů! Pochopila jsem, že jsme jen než úsměvem a slzou věčnosti, strunami na lyře, píšťalou ve varhanách.“¹¹⁷

Pro Růženu Svobodovou je charakteristické to, že všechny konflikty a problémy, které prožívají její hrdinky, buď prožívala sama, nebo se vztahují k jejím nejbližším přátelům. Stejně tomu je i s postavami románu *Zamotaná vlákna*. Vnitřní konflikty Heleniny a Markétiny jsou obrazem jejich vlastních konfliktů. I ona očekávala od manželství mnoho, realita však byla jiná a přinesla jí zklamání. Helena se spokojila s posláním obětavé manželky a matky, podřídila se společenským zvyklostem. Markéta nikoli - vzpomíná na počátky manželství a srovnává situaci obou partnerů. Muži se žení, aby se jejich život stal

¹¹⁶ Svobodová, R.: *Přítelkyně*, Česká grafická unie, a.s., Praha 1920, s. 252

¹¹⁷ Tamtéž, s. 210

pravidelným. Nic neočekávají, nic se také pro ně sňatkem nezmění. Naopak žena očekává mnoho, proto je sňatkem často rozčarovaná. Má mnoho povinností, ale žádná práva. Markéta nenašla v manželství pro ženu nic uspokojujícího a pozitivního.

Svobodová bez příkras odhaluje vlastní zkušenosti a poznatek, že manželství jako společenská instituce potlačuje osobnost člověka. Svůj názor neilustruje jen osudem sobecké Markéty, ale i osudy Heleninými, která ve prospěch rodiny rezignuje na své ideály a plány.

Herečka Steinicová má vlastnosti Svobodové nejbližších přítelkyň, herečky Hany Kvapilové a malířky Zdenky Braunerové. Od Hany Kvapilové převzala tato postava noblesu a laskavé srdce, od Zdenky Braunerové zejména nezávislost a sílu bránit se vnějšímu tlaku.

*Růžena Svobodová v románu Zamotaná vlákna zobrazila tři charakterově odlišné typy žen. Helenu jako manželku a matku, Markétu jako ženu milenku a herečku Steinicovou jako ženu vládkyni.*¹¹⁸ Právě proto byl román původně nazván „My tři“. Jiná pracovní verze se jmenovala „Přítelkyně“. Konečný název daleko lépe než oba předchozí vystihuje podstatu zobrazovaného problému. Do postav tří protagonistek Růžena Svobodová vtělila vlastní prožitky, úvahy i zkušenosti. Sama sobě klade otázku, jak by se její život utvářel, kdyby se rozhodla stejně jako Helena, Markéta nebo Steinicová.

¹¹⁸ Mourková, J.: Růžena Svobodová, Melantrich, Praha 1975, s. 109

3.2.5. Marvčka, Liza, Anna a další (Černí myslivci)

Na rozsáhlé románové práce Zamotaná vlákna a Milenky navazovala zejména povídková tvorba. Můžeme ji rozdělit do dvou částí. Do jedné části patří povídky realisticky zachycující příběhy, jež Růžena Svobodová slyšela vyprávět, a do druhé pak příběhy, v nichž zobrazuje vlastní prožitky.

Kniha Černí myslivci vyšla poprvé roku 1908. Svobodová příběhy, které v ní vypráví, označuje jako horské. Jde o soubor jedenácti povídek, které vznikaly v době, kdy spisovatelka pobývala v beskydských horách. Během pobytů měla možnost seznámit se s místními lidmi a jejich osudy. Tak získala náměty pro příběhy Černých myslivců. „Kniha vyšla a měla mimořádný úspěch, kritika i čtenáři cítili původnost látky, a horská poezie, mluvící z každé povídky, podmaňovala je svou bezprostřední svěžestí. Ale „Černí myslivci“ vedle svého velikého úspěchu v ústředí měli i svůj veliký úspěch místní, krajový.“¹¹⁹

Ve většině povídek se prolíná romantická stylizace životních osudů s realisticky podaným příběhem. Povídky můžeme zařadit k novoromantismu. Příčinou zaujetí Růženy Svobodové pro novoromantismus a jeho estetické zásady bylo její vzplanutí k J. S. Macharovi. Jemu je také kniha věnována na oplátku za jí dedikovanou básníkovu knihu fejetonů Řím. Autorka v úvodu říká: „Jsem ti dlužna knihu poděkování za tvé cenné přátelství a za mnohé významné duchovní dary: prosím, bys přijal splátkou knihu mých románů, naposlouchaných u horských pramenů...“¹²⁰

Osou příběhů jsou osudy knížete Fürstenberga (mluví se o něm v povídce O knížeti) a jeho družiny černých myslivců. Ti jsou původci nenaplněných, většinou tragických lásek. Od předchozí Svobodové tvorby se Černí myslivci liší hned

¹¹⁹ Benešová, B.: Básník a látka, In: Lumír č. 14, 30. ročník, Praha 1902, s. 158

¹²⁰ Svobodová, R.: Černí myslivci, Unie, Praha 1916, s. 5

v několika aspektech. Podněty k příběhům zde čerpá přímo z vyprávění lidí, které potkávala, píše zde o lidech, kteří nenáleží k její společenské vrstvě, nejsou to intelektuálové ani lidé městští. „Mnoho lidí, každý po svém, potvrdilo takto, že autorka Černých myslivců vposlouchala nejen zkazky krajové, ale s nimi současně ještě cosi mnohem krásnějšího a skrytějšího: hlasy starých lesů, velebnou tajemnost kopců, kterou tak hluboce cítí horalé, aniž by se dovedli o ní rozhovořiti, že nejen pečlivě prostudovala zprávy o svých hrdinkách a hrdinech, ale že se jí tito lidé ztělesnili v postavy, jež mluví za duši krajovou, za sny lidí tamějších, za jejich touhy uspané nebo nepřiznané, za jejich vzpomínky, za jejich lásky.“¹²¹ Příběhy končí většinou tragicky, příčiny těchto tragedií mohou být vnitřní, ale i vnější.

¹²¹ Benešová, B.: Básník a látka, In: Lumír č. 14, 30. ročník, Praha 1902, s. 158

Maryčka

Ústřední postavou povídky *Maryčka tanečnice* je patnáctiletá dívka Maryčka. Pro její krásu a smělost si ji vybral za ženu již stárnoucí revírník Adolf. Maryčka ho nemilovala, ale věděla, že když se za něho vdá, získá sňatkem svobodu. Kromě Adolfa vystupuje v povídce ještě jeden muž, myslivec Jan, jemuž se Maryčka velmi zalíbila. Maryčka mu ale odolávala, čímž velmi utrpělo Janovo sebevědomí. Nedokázal se vyrovnat s tím, že ho odmítala, a tak Maryčku v návalu zlosti a žárlivosti zastřelil. „Pokořila jste mne, vy první a jediná. Nikdy jsem neříkal o ženách: Mám ji rád, vždycky jsem říkal: Ona mne má ráda...“¹²²

Maryčka se již od malička odlišovala od svých vrstevnic. Nehrála si s panenkami jako ostatní dívky v jejím věku. Chovala se spíše jako chlapec a s chlapci si více rozuměla. Dokonce jejich společnost sama vyhledávala. „Již maličká nalézala potěšení v tom, že se houpávala večer na houpačce mezi dveřmi, když rodiče odjeli, a že nohama v letu rozhoupávala hořící lampu a nerozlila jí, ani nerozbila. Nebylo jí zdi dost vysoké a úzké, aby na ni nevstoupila a aby se po ní neprošla rozradována z obojí propasti, nad níž se vznášela.“¹²³ Milovala jízdu na koni. I tím se odlišovala od svých vrstevnic. „Na koni jezdila pomužsku, štíhlá a vysoká jako Panna Orleánská nebo jako mladičkový rytíř. Jezdívávala tak do školy, k příbuzným.“¹²⁴ Snad ji můžeme přirovnat k Divé Báře Boženy Němcové.

Od raného dětství milovala tanec. Pokaždé, když slyšela hudbu, musela tančit. Dokázala protančit celé dny i noci. Bez tance nemohla žít. „Narodila se, aby tančila; temné zákony krásy a síly v ní naspořily rytmus, který chtěl býti vydáván.“¹²⁵

¹²² Benešová, B.: Básník a látka, In: Lumír č. 14, 30. ročník, Praha 1902, s. 138n

¹²³ Svobodová, R.: Černí myslivci, Unie, Praha 1916, s. 122

¹²⁴ Tamtéž, s. 122

¹²⁵ Tamtéž, s. 125

Tanec ji doprovázel v každodenním životě. Když se procházela po domě, chodila vždy tanečním krokem.

Kromě tance milovala přírodu. Považovala se za její součást, jako by se podobala lesní víle. „Je mi líto, že tu budou i beze mne dál lesy šumět! Je podivné, nepochopitelné, že již beze mne! Akáty a lípy budou odkvétat a již beze mne!“¹²⁶

Maryčka je polodětská hrdinka. Přestože byla vdaná, stále si žila svým životem. Neuvědomovala si, že má vůči svému muži odpovědnost, že ji v manželství čekají určité povinnosti, které musí plnit. Starala se pouze sama o sebe a o to, aby uspokojila svou touhu po tanci.

Maryčka tanečnice měla předlohu ve skutečné žijící dívce. „Lidé vzpomínali, jak dovedla protančit všechny noci celého týdne, nadobro povýšena nad kázání a přesnost usedlého manžela.“¹²⁷

I v této povídce se objevuje kritika určitých postojů a činů žen. Vdávaly se, protože tomu tak bylo odedávna a tradice tomu chtěla. V manželství rozhodoval muž, žena na něm byla všestranně závislá. Maryčka byla jednou z mála odvážných, které si dokázaly prosadit u muže vlastní přání a požadavky. Ale za svou svobodomyslnost zaplatila životem, i když ji o něj nepřipravil její shovívavý a na tehdejší dobu tolerantní manžel, nýbrž vášnivý a žárlivý odmítnutý ctitel.

¹²⁶ Svobodová, R.: Černí myslivci, Unie, Praha 1916, s. 146

¹²⁷ Benešová, B.: Básník a látka, In: Lumír č. 14, 30. ročník, Praha 1902, s. 160

Hanička

V povídce nazvané *Nedotknutelná* je ústřední postavou dospívající dívka Hanička. Jednoho dne do jejího života vstoupil myslivec Petr, který byl do ní zamilován, a ona jeho lásku opětovala. Byla však velmi plachá, z lásky, z její pomíjivosti měla strach a Petr se rozhodl zbavit ji tohoto pocitu. Jednoho dne na ni čekal v jejím pokoji, Hanička však o něm nevěděla. Když ji Petr oslovil, lekla se tak, že ze šoku omdlela. Od té doby téměř nemluvila. Její zdravotní stav se stále zhoršoval, až jednoho dne zemřela.

Hanička byla dívka, kterou lidé v jejím okolí považovali za podivínku. „V její jemné, citlivé, nevyzpytatelné duši odehrávaly se neznámé děje, jejichžto ukrytému tajemnému smyslu snažila se marně sama porozumět.“¹²⁸ Její vrstevnice byly již dávno vdané nebo měly milého, ale ona se mužům spíše vyhýbala. Měla z nich strach.

Od ostatních dívek se odlišovala přehnanou stydlivostí, avšak krásou nad nimi vynikala. Styděla se sama před sebou, byla skutečně nedotknutelná. „Schovávala se úzkostlivě a ještě klíčovou díрку zakryla, než počala se svlékati. Od dětství tato cudnost vzrůstala. Svlékala se a myla se, až když zhasla, aby ani sama na sebe neviděla.“¹²⁹ Na své okolí působila nejistě a rozpačitě, jako by měla dvě tváře, jako by ji tvořily dvě bytosti. Jedna, která milovala život, toužila po něm, a druhá, která se života děsila.

Hanička žila ve svém vlastním světě, nikdo jí proto nerozuměl. „Já mám ráda život...Mám jej velice ráda, ale jinak než všichni a jiný život než všichni!“¹³⁰ Snila o tom, že někde žije muž, jehož láska je opravdová, trvalá, a ne povrchní a nestálá. Lásku považovala Hanička za čarodějku, která člověka

¹²⁸ Svobodová, R.: Černí myslivci, UNIE, Praha 1916, s. 175

¹²⁹ Tamtéž, s. 176

¹³⁰ Tamtéž, s. 185

poblouzní. Byla přesvědčena, že láska po čase vyhasne a člověk pak její ztrátou velmi trpí. A právě této bolesti se Hanička bála, nechtěla prožívat žádné trápení.

V Haniččině osudu můžeme spatřovat jistou podobnost s osudem Olgy z Přetíženého klasu. I ona toužila po tom, aby ji někdo miloval, ale zároveň měla z lásky veliký strach. Hanička zaplatila za svou odlišnost cenu nejvyšší.

Anna

Děj povídky nazvané *...a denně bude hrávat hudba pod vašimi okny!*, stejně jako děj ostatních příběhů Černých myslivců je jednoduchý. Hlavní hrdinka Anna se zamilovala do myslivce Filipa, za něhož se později provdala. Do jejího života však brzy vstoupil ještě jeden muž, Žid Frank. S ním se seznámila na předsvatebním plese své sestry. Anna se Frankovi na první pohled zalíbila a snažil se za každou cenu získat její srdce. Překážkou pro něj nebylo ani to, že je vdaná, ba naopak. Jako vdaná žena ho ještě více přitahovala. „Mně nezajímají mladé dívky. Žádná mladá dívka neumí milovati. Pro mne existuje jenom vdaná žena.“¹³¹ Frank Anně nabízel to, co postrádala ve svém dosavadním životě – vášnivou, ale zároveň pokornou a upřímnou lásku. Proto opustila svého manžela a dítě a svůj další život spojila s Frankem. Vztah s ním splnil všechna její očekávání.

Anna vyrostla v rodině, o které bychom mohli říci, že byla téměř ideální. Rodiče se i po dlouholetém soužití vzájemně milovali, jejich vztah byl bezkonfliktní, harmonický. Anna se snažila, aby i její manželství s Filipem se podobalo manželství rodičů. Starala se o muže, snažila se být vzornou manželkou. „Anča svého muže nikdy ničím nezarmoutila. Podědila celé kouzelnictví své matky. Vprovázela ho s úsměvem, vítala ho s úsměvem.“¹³²

Ve skutečnosti však v manželství šťastná nebyla. Uvědomovala si, že vše, co dělá, je vlastně veliká hra, v níž hraje jednu z hlavních rolí. „Ale není na světě herečky, která by chtěla hrávati denně po léta nejrozkošnější dívku Shakespearovu před prázdným temným hledištěm, oblékati se v krásná roucha a rozdávat nejlíbeznější květiny, štkáti, jásat

¹³¹ Svobodová, R.: Černí myslivci, UNIE, Praha 1916, s. 260

¹³² Tamtéž, s. 252

nebo umíratí nikdy nikým neviděna.“¹³³ Nechtěla jenom dávat, ale také dostávat. Vše, co pro něho dělala, přijímal Filip jako samozřejmost, za nic své ženě nepoděkoval. „Jejímu muži stalo se všechno, co kouzlila kolem něho, milým zvykem, později povinnou samozřejmostí, přijímal všechno bez vděku a poněkud unaveně.“¹³⁴ Po celou dobu manželství Anna jenom předstírala, že je spokojená. Úsměv, kterým obdarovávala svého manžela, byl umělý, nepřírozený.

Toužila, aby ji muž obdivoval, aby jí dával více najevo své city, svou vděčnost. Chtěla od něho za svou péči alespoň občas slyšet slůvko „děkuji“. Připadala si velmi osamocená, proto snila o milujícím muži. „Kdyby mne nyní objal v tomto slunci, ve slávě těchto prchavých, slunečných dnů a vysál mi duši kdosi silný, krásný a vladařský!“¹³⁵

Smířila se s představou, že v jejím životě již žádná změna nenastane. „Zůstanu, kam jsem byla zaseta. Zvadnu-li, nenáležela jsem do této země. Ale nevzepru se svému určení!“¹³⁶ Čím dál intenzivněji si však uvědomovala, že vede nudný, stereotypní život, a čím dál více ji lákala představa života plného nevšední lásky, něhy a vášně. Chce žít, ne pouze přežívat.

Rozhodla se jít za svým štěstím a na cestě za ním odhodit všechny předsudky a konvence. Svůj odvážný krok však sama hodnotila jako projev velkého sobectví. „Nevrátím se k Tobě nikdy, ne pro Tvoji zlobu, které nebylo, ale pro moje veliké sobectví...“¹³⁷

A proč tato povídka nese název ...a denně bude hrávat hudba pod vašimi okny!? Právě těmito slovy se snažil Frank získat Ančino srdce. Sliboval jí, že bude pod jejími okny stále

¹³³ Svobodová, R.: Černí myslivci, UNIE, Praha 1916, s. 253

¹³⁴ Tamtéž, s. 252

¹³⁵ Tamtéž, s. 257

¹³⁶ Tamtéž, s. 266

¹³⁷ Tamtéž, s. 277

hrát hudba, pokud Anča svůj život spojí právě s ním. Chtěl tím vyjádřit i to, jaký by mohl jejich společný život být – bez hádek, smutku a nudy. To, co jí Frank sliboval, skutečně splnil. Ve chvílích, kdy jsou oba nejšťastnější, kdy mají dva syny, Anča umírá. U jejího hrobu se pak setkává Frank s Filipem, dva muži, kteří zasáhli Ančino srdce, kteří ovlivnili její život. „A kdysi za večera, brzy po její smrti, setkali se u brány jejího sadu dva muži, skoro si neznámí, oba truchlící a stiskli ruce druh druhu němě a již bez výčitky.“¹³⁸

¹³⁸ Svobodová, R.: Černí myslivci, UNIE, Praha 1916, s. 286

Líza

V povídce *Sveřepá meluzína* je hlavní hrdinkou Líza, dívka výrazně jiná než její okolí. Celé dny trávila v lese, domů se pokaždé vracívala až v pozdních nočních hodinách. Jednou se však z lesa nevrátila a druhého dne byla nalezena vedle plačícího právě narozeného dítěte mrtvá.

Líza se nedokázala vyrovnat s myšlenkou, že by byla svobodnou matkou, raději proto zvolila dobrovolnou smrt. Můžeme se jen dohadovat, jak by se asi zachovali její rodiče, kdyby věděli o tom, že jejich dcera čeká nemanželské dítě¹³⁹. „Domluvili se o vnějších věcech, hovořili celé hodiny o podrobnostech pohřbu a ani slovem neodvážili se zvédati, co soudí kdo o příčinách a tajemném románu jejich dítěte.“¹⁴⁰

Líza je jiná než ostatní dívky. Na své okolí působí tajemně, nerozumějí jí ani ti nejbližší v rodině. „Starosti nám působíš a vždycky jsi působila. Nic o tobě nevíme, jako bys měla duši pochovanou na dně rybníka, jako bys byla vodníková žena!“¹⁴¹

Líza se cítí spokojená jen v lesích, když naslouchá šumění větru. Dokáže celé hodiny sedět u splavu a pozorovat tok řeky. Nelákala ji ale řeka, když si poklidně protékala údolím, nýbrž divoký a rozbouřený tok, který ukázal svou sílu.

Svět, který si při pohledu na vodu představovala, milovala, narozdíl od toho, v němž žila. Voda pro ni byla velikým tajemstvím, jež ji na jednu stranu lákalo, na stranu druhou děsilo. „Voda ji okouzlovala a děsila; vyciťovala její temnou moc, její tajemnost a nedomyslitelnou i nebezpečnou

¹³⁹ Narození nemanželského dítěte bylo pro společnost 19. století naprosto nepřijatelné. Následky nesla nejen žena, která byla vyhoštěna z rodiny na okraj společnosti, ale potrestáno bylo i dítě. Přídomek nemanželský si dítě neslo celý život.

¹⁴⁰ Svobodová, R.: Černí myslivci, UNIE, Praha 1916, s. 357

¹⁴¹ Tamtéž, s. 342

krásu.“¹⁴² Líza chtěla být svobodná a nespoutaná jako příroda. Zdálo se, jako by její duše patřila přírodním živlům, ne lidem.

Ráda pozorovala nebe, ale pouze když bylo plné černých mraků. Zatímco ostatní taková obloha děsila, Lízu naopak přitahovala a vzrušovala.

Líza milovala přírodu a vše v ní celou svou bytostí. Zvířecí život pro ni měl větší hodnotu než život lidský. „Líza vyrůstala ve chmurné lásce k přírodě, ne k vyrovnané, sladké, slunečné přírodě, ale k jejím bezhlasným, anebo sotva šeptaným tajemstvím o zrození a zmaru, o věčném trvání, o věčné proměně;...“¹⁴³

Byla však sobecká, myslela pouze sama na sebe, její útky byly únikem před domácími povinnostmi. Chtěla si život jen užívat. Sobeckost potvrdila i svou smrtí. Spáchala sebevraždu a zbylo po ní dítě. Nestarala se o jeho další osud, nezabývala se tím, co s ním bude, řešila pouze své problémy.

Růžena Svobodová v této povídce připomněla i problematiku svobodných matek. Žena s nemanželským dítětem byla považována za padlou, špatnou, hodnou opovržení. Pro samotnou ženu bylo těžké s takovým označením žít, a tak Líza raději volila dobrovolný odchod ze života.

Ze souboru povídek jsem pro svou diplomovou práci vybrala čtyři – Maryčka tanečnice, Nedotknutelná, ...a denně bude hrát hudba pod vašimi okny! a Sveřepá meluzína. Vybrala jsem takové, v nichž vystupují výjimečné hrdinky, ženy, které se odlišují od svého okolí a které za svůj sen o svobodě a jeho třeba jen chvilkovou realizaci zaplatí cenu nejvyšší.

¹⁴² Svobodová, R.: Černí myslivci, UNIE, Praha 1916, s. 349

¹⁴³ Tamtéž, s. 335

3.2.6. Ryčinka, Emma, Malva (Milenky)

V roce 1895 otiskla Svobodová pod názvem Ozlacenou branou dobrodružné mladosti ve Zlaté Praze studii k Milenkám. Román Milenky vyšel knižně až v roce 1902. Původní znění však Svobodová upravila a v rozmezí let 1914 – 1916 vyšla jeho nová dvojdílná verze.

Děj se střídavě odehrává v Praze, ve Vídni a na zámku v Beztahově, kde nejprve žila Ryčinka se svými rodiči a sourozenci a který odkoupila Malva Stradenová.

V románu se prolínají životní osudy tří žen – Ryčinky (Marie), Emmy a Malvy Stradenové, Emminy matky. Na počátku však hraje poměrně významnou roli ještě jedna postava, Ryčinčina matka Marie. „Základní konflikt díla je pojat jako boj starého s novým, boj, který je v pozdější verzi (1914 – 1916) rozšířen a předveden jako zápas dobra a zla, lásky a vášně, slabosti a hrdinství, boj, kde postupně vítězí síly dobra a lásky.“¹⁴⁴ Hlavní téma v Milenkách je pojato ve srovnání se Zamotanými vlákny obecněji. Nejde o problematiku manželství, ale problematiku lásky. „Zatímco v Zamotaných vláknech hlavním problémem osudu žen bylo manželství a jejich vztah k němu byl určen rozdílností typů, v Milenkách se přesunuje zájem na rozdílnost typů ve vztahu k lásce.“¹⁴⁵

Symbolem zla je Malva Stradenová, žena, která touží pouze po bohatství a přepychu. Aby dosáhla splnění svých tužeb, je schopna udělat cokoli, dokonce i „prodat“ své vlastní tělo. Má mnoho milenců, se kterými zůstává pouze pro jejich peníze. Na lásku nahlíží jako na touhu. Je přesvědčena, že pokud by se za nějakého muže provdala, přestala by po něm toužit, protože by jí patřil. „A jak můžete toužit po tom, co vám patří? Jak můžete toužit, aby statek, který jste včera koupil

¹⁴⁴ Čornej, P., Hrabáková, J., Křivánek, V. a kol.: Česká literatura na předělu století, H&H, Jinočany 2001, s. 162

¹⁴⁵ Mourková, J.: Růžena Svobodová, Melantrich, Praha 1975, s. 122

a zaplatil, byl vaším majetkem? Všechno štěstí vězí v tom, být milován novou, neznámou bytostí.“¹⁴⁶ Vůči mužům, kteří prošli jejím životem, je lhostejná. Pokud ji muž opustil, hned si za něho našla náhradu. Chtěla si užívat života, proto se nevracela k minulosti, nevzpomínala na bývalé vztahy, žila pouze přítomností. „Nejsem z žen, které by se mučily, které by plakaly a snažily se získati ztracenou lásku lomcující osudem. Neplakala jsem, ale okamžitě jednala. Nestrpěla jsem ani okamžik nudy. Chtěla jsem žít život plný změn.“¹⁴⁷ Malvinina lhostejnost se projevovala nejen v jejím vztahu k mužům, ale i ve vztahu k jediné dceři. Ve chvíli, kdy se Emma dozvídá, kdo je jejím skutečným otcem, je Malvě úplně jedno, jak se dívka cítí, co si o ní myslí. Malva je zahleděna sama do sebe.

Zosobňuje také necitelnost a bezohlednost. Způsobuje rozpad rodiny, ve které vyrůstá Ryčinka, svým zhýralým životem pošpiní život své dceři. „Symbolem její krutosti a nelítostnosti jsou vztažené ruce ženy, které přimrzly na mříže plotu, když Malvu marně prosila o pomoc a slitování.“¹⁴⁸

Malva ráda cestuje, cestování totiž vnímá jako příležitost k seznámení se s novými lidmi, od kterých očekává obdiv ke své kráse. Je to skutečně krásná žena. „Každý, kdo přišel, nebo šel mimo, mluvil jen o její kráse, o jejím hedvábí, o perlách, objímajících její šíji a dotýkajících se země, o špercích, o kamenech, o vysokorodých hostech, o eleganci jejích večerů, o krásné dcerce její.“¹⁴⁹ Svému zevnějšku věnuje velikou péči a pozornost. Nejdůležitější pro ni je, jak vypadá. Své krásné tváře si je vědoma, což vede k tomu, že její vystupování a chování je sebevědomé, někdy i pyšné. „Já jsem krása, mládí, já vládnu, kde jiné se pokořují a prosí!“¹⁵⁰

¹⁴⁶ Svobodová, R.: Milenky, II. díl, Česká grafická akc. společnost UNIE, Praha 1914, s. 296

¹⁴⁷ Svobodová, R.: Milenky, I. díl, Česká grafická akc. společnost UNIE, Praha 1914, s. 118

¹⁴⁸ Čornej, P., Hrabáková, J., Křivánek, V. a kol.: Česká literatura na přelomu století, H&H, Jinočany 2001, s. 162

¹⁴⁹ Svobodová, R.: Milenky, I. díl, Česká grafická akc. společnost UNIE, Praha 1914, s. 41

¹⁵⁰ Tamtéž, s. 122

Malva je povoláním herečka. Nehraje však pouze na jevišti, dokonalou herečkou byla i v osobním životě. Sama se k tomu přiznává.: „Hrála jsem svou lásku jako na jevišti. Zajímalo mne, hraji-li dokonale, k nerozpoznání, je-li obecenstvo úplně přesvědčeno. Věřil jsi mi, hrála jsem tedy dobře!“¹⁵¹ Celý svůj život pojímá jako jednu velkou hru. „...pojímá život jako nekonečnou a bohatou hru smyslu a rafinovaných požitků.“¹⁵²

Postava Malvy se vyvíjí. Zpočátku se nám jeví jako silná, emancipovaná žena, která chce být samostatná, ne pouze manželův doplněk. Chce být sama sebou, a proto opouští svého manžela, který ji nudí. „Musila jsem si zachovat velikou svobodu světa, ve které je možno jediné dýchat. A tu jsem si zachovala.“¹⁵³ Odmítala instituci manželství. „Ale manželství, to je nejstrašnější Sibiř, největší oklamání, a každý nový den v něm znamená nové pustnutí a nové odsouzení!“¹⁵⁴ Po krátké době však vnímáme Malvu jako postavu jednoznačně zápornou.

V druhém dílu románu je vyličeána jako žena, která se nemůže smířit s přicházejícím stářím, chce být stále mladá, krásná, obdivovaná. Život, který doposud vedla, se jí začíná hnusit. Milenci, s nimiž ji spojovaly pouze jejich peníze, jsou jí odporní. „Malva žila strašné dny. Nenáviděla svých „roués“, starců smyslných a hynoucích, s nosy a rty studenými a rukama ledovými.“¹⁵⁵ Dostavily se chvíle, kdy ji tížilo svědomí. Dokonce přemýšlela i o zpovědi. Vidina získání mladého milence však nad zpytováním svědomí zvítězila. Dosavadní způsob života již nedokázala změnit a závěr jejího života je tragický - spáchala sebevraždu.

¹⁵¹ Svobodová, R.: Milenky, I. díl, Česká grafická akc. společnost UNIE, Praha 1914, s. 121

¹⁵² Kunc, J.: Slovník soudobých českých spisovatelů, Orbis, Praha 1946, s. 784n

¹⁵³ Svobodová, R.: Milenky, I. díl, Česká grafická akc. společnost UNIE, Praha 1914, s. 104

¹⁵⁴ Tamtéž, s. 295

¹⁵⁵ Tamtéž, s. 307

Umírá uprostřed krásných předmětů, kterými se ráda obklopovala, v dekorativním prostředí, mezi drahými šperky, koberci, porcelánem a v luxusním oblečení.

Zatímco v prvním dílu románu je ústřední postavou Malva Stradenová, ve druhém je pozornost soustředěna na Ryčinku (Marie) a Emmu. Obě dívky se vzdělávají v klášteře. Svobodová až příliš detailně klášter popisuje. Můžeme se domnívat, že měla ještě čerstvé vzpomínky na pražský smíchovský klášter Sacré Coeur. V prvním dílu se dívky sobě vzájemně hodně podobají, ve druhém se již výrazně liší, přesto však obě zůstávají ztělesněním dobra.

Emma je krásná dívka, povahově však pravý opak své matky. Zatímco se Malva přepychem obklopovala, Emma k němu měla odpor. „Emmě bylo vždycky nevolno v matčině ložnici. Bála se jejího lože, vyvýšeného nad podiem nad třemi stupni jako trůn, zastřeného růžovým hedvábným baldachýnem. Od dětství bolela ji nepříjemná nádhera matčina mahagonového lože, krajky, batist, hedvábí, jimiž bylo zaplněno, ...“¹⁵⁶

Zpočátku se zdá být naivní. Nevěří, že má její matka milence, kteří si ji vydržují. Po odhalení pravdy o svém původu a o matčině životě si však uvědomuje, že je zbytečné plakat nad svým osudem. S prostopášným matčíným životem však nechce být spojována, proto od ní odchází. Emma se postupně mění v ženu statečnou, ženu činu. Snaží se žít svůj život, zapomenout na životní příběh své matky, proto hodně cestuje. „Znechutil se mi nečestný život, jejž nedovedu překonati, a ačkoli věřím, že peníze, které se platí ženám za práci jsou nepatrné proti těm, které se jim platí za rozkoš, přece miluji více chudobu než tento odporný způsob života, plný lsti a klamu.“¹⁵⁷ „Teprve ve chvíli,

¹⁵⁶ Svobodová, R.: Milenky, I. díl, Česká grafická akc. společnost UNIE, Praha 1914, s. 294

¹⁵⁷ Tamtéž, s. 294

kdy má odvahu žít sama, osvobozuje se od tlaku běžné společenské morálky.“¹⁵⁸

I když je Emma v díle zobrazena jako silná žena, přesto jsou okamžiky, kdy tomu tak není. Její určitá citová nevyrovnanost je patrná ve vztahu k Valtrovi. Miluje ho, ale bojí se dát své city najevo, obává se neopětované lásky, smutku, který by mohla zažít právě kvůli tomu.

Odlišnost od matky je patrná i v tom, že Emma má narozdíl od Malvy dobré srdce. Svou matku za její způsob života nikdy neodsuzuje, spíše ji lituje. Uvědomuje si její „hru na šťastnou, spokojenou a milující ženu. V rozhovoru s Ryčinkou říká: „Vůbec nikoho neodsuzuj, každý je nějak ubohý a strašně smutný a směje se jen na povrchu. Uvnitř se směje málokdo.“¹⁵⁹

„Základním prostředkem charakterizace Emmy je od počátku konfrontace. Její jednání, myšlení a cítění je neustále konfrontováno s jednáním, myšlením a cítěním jiných postav ve stejných situacích.“¹⁶⁰

V kontrastu s Emmíným je líčen osud další ženské hrdinky, Ryčinky (Marie) Benešovské. Ta Emmu velmi zbožňuje, stejně jako ona je skromná, pokorná. Obě jsou kladné postavy. Mají dobré srdce, ani jedna netouží po bohatství, nepotrpí si na přepych.

Ve srovnání s Emmou se Ryčinka zdá až přecitlivělá. Stále totiž přemýšlí o svých touhách, chce být milována, obdivována. „Toužila po lásce, jíž by sama uctívala, po obdivu, ježž by sama přinášela, a myslela při tom na Emmu.“¹⁶¹ V myšlenkách je stále zaujata svými problémy. Trápí se pro otcovo hrubé a bezcitné chování k matce, trápí ji láska k Valtrovi, protože cítí, že není opětována, a nedokáže se s tím smířit. Nechápe, že Valter potřebuje ženu statečnou, ne

¹⁵⁸ Mourková, J.: Růžena Svobodová, Melantrich, Praha 1975, s. 122

¹⁵⁹ Svobodová, R.: Milenky, I. díl, Česká grafická akc. společnost UNIE, Praha 1914, s. 158

¹⁶⁰ Čornej, P., Hrabáková, J., Křivánek, V. a kol.: Česká literatura na předělu století, H&H, Jinočany 2001, s. 164

¹⁶¹ Svobodová, R.: Milenky, I. díl, Česká grafická akc. společnost UNIE, Praha 1914, s. 178

oddanou, která ho bude milovat takového, jaký je, ne jeho ideál. Žena, kterou miluje, je energická Emma. Jak sám říká: „Emma je krása, síla, Marie je oběť a milosrdenství!“¹⁶²

Ryčinka je nesamostatná, chybí jí sebevědomí a rozhodnost, není schopna realizovat své touhy. Vztah k Valtrovi chce vybudovat na ponížené oddanosti, za Valtrovu lásku je ochotna udělat cokoli. Neuskutečněné touhy dohnaly nakonec Ryčinku k šílenství.

Dobrovolně se zříká života, na kterém nelpí. Cítí se slabá a nevyrovnaná, je přesvědčena, že se musí obětovat a být tak příkladem ostatním. I když Svobodová zde řeší problém společenského postavení ženy, tedy i sebe samé, je román Milenky příběhem nadosobním.

Životní konflikty hrdinek protagonistek jsou zasazeny do ucelenějšího společenského rámce. Při psaní Milenek Svobodovou opět značně ovlivnily dvě nám již známé ženy, Kvapilová a Braunerová. Hana Kvapilová se částečně stala předlohou pro Malvu Stradenovou, ale jen v nepatrné míře. „Hana Kvapilová byla protinožcem Svobodové: utrpení jí bylo soukromou záležitostí, z které se nezpovídala, ale z které sama těžila jako umělkyně. Sebeovládání bylo výrazem kultivovaného citu.“¹⁶³ „Braunerová byla jedinou ženou české společnosti, která zosobňovala starý svět kultury soudobé, to znamená ženou skutečně tvůrčí.“¹⁶⁴ Braunerová byla velmi cílevědomá, vynikala především jako výtvarnice – malířka a grafička. Bez ní by patrně Svobodová nedokázala rozvinout svůj smysl pro výtvarno do takové hloubky, jak to předvedla právě v Milenkách v mistrných popisech Malviných pokojů.

Čtenářskou veřejnost v době, kdy Milenky vyšly, silně ovlivňovala výtvarná dekorativní secese. Ve sféře literární mohli čtenáři najít tento směr právě v Milenkách. Pro secesi

¹⁶² Svobodová, R.: Milenky, II. díl, Česká grafická akc. společnost UNIE, Praha 1914, s. 33

¹⁶³ Mourková, J.: Růžena Svobodová, Melantrich, Praha 1975, s. 88

¹⁶⁴ Tamtéž, s. 89

jsou typické důraz na detail a ornamentálnost. Vliv secese je v Milenkách patrný mimo jiné v popisech interiérů. „Od bílého stropu visely nad schodištěm svítilny, ozdobené kovovými věnečky, svislými nad každou ze skleněných stěn a spoutanými stužkami z rudého smaltu.“¹⁶⁵ Bezprostředním podnětem k napsání původně novely byla náhodná událost. Svobodovou navštívila, podle zmínek v korespondenci s Hanou Kvapilovou a F. X. Šaldou, neznámá dívka a svěřila se jí se svým milostným příběhem. V románě je tou dívkou Ryčinka.

Milenky můžeme označit za román s autobiografickými prvky. Sama Svobodová je přítomna jak v postavě Emmy, tak v postavě Ryčinky. Právě do druhé dívky vtělila svou citovou rozpolcenost a nevyrovnanost. Její vztah nejen k mužům, ale k lidem vůbec je však totožný s postojem, který zaujímala Emma. „Jestliže do rozumové podstaty úvah Emmy (o lásce, o umění, o vztahu k lidem atd.) promítala Svobodová často své vlastní názory, do citových kolizí Ryčinky, do jejích protikladných reakcí vložila svou vlastní složitou citovost.“¹⁶⁶

¹⁶⁵ Svobodová, R.: Milenky, I. díl, Česká grafická akc. společnost UNIE, Praha 1914, s. 303

¹⁶⁶ Mourková, J.: Růžena Svobodová, Melantrich, Praha 1975, s. 122n

3.2.7. Shrnutí

Prozaické práce Růženy Svobodové si jsou velmi podobné. Jejich děj je jednoduchý, poměrně často kopírující životní mezníky a krize spisovatelky samé. Hlavní postavou je vždy žena, a to bylo pro mou práci zásadní. Z poměrně rozsáhlého díla jsem se snažila vybrat takové prózy, pomocí kterých bych mohla ukázat, jak se ženské postavy a jejich postoje k životu vyvíjely i jak se postupně vyvíjela a dozrávala sama autorka.

Prostřednictvím svých próz, nejen těch, s nimiž pracuji, seznámila Svobodová čtenářskou veřejnost s výjimečnými ženskými postavami. Jejich odlišnost dokázala vystihnout díky hluboké znalosti psychiky, morálních postojů a názorů žen. Důraz nekladla na děj (jak je uvedeno výše, ve většině próz je poměrně jednoduchý), ale právě na zobrazení psychiky ženských postav. Většina protagonistek jejích próz snila o šťastnějším životě, měla vlastní představu o své budoucnosti, ale jen některé z nich mohly a chtěly běh událostí změnit, své představy realizovat a postavit se proti společenským konvencím.

Olga v Přetíženém klasu ví, co ji tíží, umí svůj problém pojmenovat, ale neřeší ho. Sice se nespokojuje s posláním ženy jako poslušné a spořádané manželky a hospodyně, nemá však sílu něco změnit a raději rezignuje.

Rafaelu naopak neopouští víra v lásku a spokojený život. Věřící ve šťastnou budoucnost, snaží se vymanit z konvencí. Olga je vlastně jen „most“ ke změnám, po kterém se Rafaela už snaží přejít.

Markéta v Zamotaných vláknech stejně jako Blažena v novele Na písčité půdě zašly ještě dále. Markéta opouští rodinu, Blažena „pouze“ manžela a štěstí hledají obě jinde. Markétina a Blaženina snaha dosáhnout samostatnosti a nezávislosti na muži byla v době vydání próz jistě velmi odvážnou myšlenkou. V Zamotaných vláknech je zajímavá i skutečnost, jak autorka na příkladu přítelkyň ukazuje vliv

prostředí na utváření osobnosti. Něco podobného lze nalézt rovněž v próze Na písčité půdě.

Knihu Černí myslivci tvoří dvanáct povídek, jejichž hrdinky se v určitých momentech navzájem sobě podobají. Většinou se snaží vdát a starat se o děti. Nepřemýšlejí, proč to tak je, jsou přesvědčené, že to je jejich úděl, jejich poslání. Manželství však přesto jejich očekávání nenaplnuje. Mezi povídkami tohoto souboru jsem se snažila najít takové, jejichž hrdinky jsou v porovnání s ostatními výrazně odlišné - Maryčka, Anna, Líza a Hanička. První tři mají odlišný náhled na život, o budoucnosti příliš nepřemýšlejí, snaží se žít tak, aby to odpovídalo jejich představě. Mají shodný osud - jejich životy ukončí předčasná smrt.

Hanička se z této řady poněkud vymyká. Je něžná, úzkostlivě ctnostná, stydlivá, touží sice po lásce, ale zároveň se jí bojí. Právě tyto vlastnosti jsou příčinou jejího předčasného a zbytečného konce.

Charakteristiky jednotlivých hrdinek se nám na první pohled mohou zdát - hlavně pokud jde o postoj k životu a názory na lásku a manželství - rozdílné. Ovšem sledujeme-li jejich osudy pozorněji, zjistíme, že se jejich životní cesty vzájemně velmi podobají, stejně jako cíle, kterých se snaží dosáhnout. Chtějí být samostatné, emancipované, muži respektované. A to byl také životní cíl autorčin.

Závěr

Diplomová práce s názvem Ženské postavy ve vybraných prózách Růženy Svobodové analyzuje hrdinky některých autorčiných děl. Sleduje postavení žen ve společnosti, jejich názory na život a postoje k němu. Práce se soustřeďuje především na takové ženy, které ze společenské konvence vybočují a jsou – v důsledku svým názorů a činů – výjimečné. Mají své sny a představy, jež se snaží uskutečnit.

V práci jsem analyzovala ženy, které jsou ve většině děl postavami hlavními. V tvorbě Svobodové převládají takové, jejichž chování je čtenářem vnímáno jako vysvětlitelné, mluvíme proto o postavách definici. Hrdinky se v dílech vyvíjejí. Dívky, pro které jsou zpočátku typické naivní představy o životě, postupně odkládají „růžové brýle“ a uvědomují si krutost reality. Jejich názory a životní postoje se postupně mění, jde tedy o postavy vývojové, přesněji o postavy kontroverzní. „Hrdinky prvního období jsou melancholické typy neschopné víry. Později nabývají hrdinských rysů a životní víry.“¹⁶⁷ Z hlediska psychologické kresby lze říci, že hrdinky jsou propracovány do nejmenších detailů. Mluvíme tedy o postavách plastických. Repertoár postav je však omezený. V analyzovaných dílech obvykle vystupuje sobecký muž a citově strádající žena. Tato dvojice je v některých prózách doplněna další ženou, jež je často stavěna do kontrastu k ústřední hrdince (Takové postavy vystupují například v románu Na písčité půdě. Citově strádající ženou je Blažena a bezohledného sobce zde ztělesňuje její muž Prokop. Tou druhou ženou, která je charakterově velmi odlišná od Blaženy, je herečka Skuherská.)

Svobodová je často srovnávána s K. Světlou. Obě dvě se v tvorbě zaměřily na vztah muže a ženy, ale každá toto téma pojala jinak. Světlá kladla důraz na děj, na jehož základě

¹⁶⁷ Kunc, J.: Slovník soudobých českých spisovatelů, Orbis, Praha 1946, s. 783

vystihla jedinečnost žen, zatímco Svobodová se zaměřila především na stav duše. „Důraz není na ději, na fantaskním, vypjatém prvku v něm, na vyostřené situaci, v níž se projevuje charakterová výjimečnost hrdinek K. Světlé, ale na konkrétním vyličení psychického stavu, za něhož dochází k rozhodnutí.“¹⁶⁸ Pro Svobodovou je hlavním předmětem zájmu to, jak hrdinky prožívají ztrátu iluzí. „Hrdinky románů přicházejí do reálného světa z kláštera, z venkovské idyly apod. a jejich zmatek a rozčarování je předmětem autorčina zájmu.“¹⁶⁹

„Růžena Svobodová je vlastně průkopnicí dnešního pojetí ženy.“¹⁷⁰ Svou tvorbou se snažila změnit dobový pohled na ženu. Nechtěla, aby bylo na ni nahlíženo pouze jako na hospodyně, která bude pečovat o manžela a vychovávat děti. Svobodová svými díly usilovala o to, aby se muži k ženám chovali jako k bytostem rovnoprávným, jež mají nárok na uskutečnění svých tužeb a snů, právo prosadit svůj názor.

Méně pozornému čtenáři mohou připadat příběhy Svobodové obyčejné a jednoduché. Vnímavější čtenář však dokáže ocenit styl, jakým autorka psala. Ve svých prózách popsala jedinečnost žen, a to na základě důkladné znalosti jejich morálních postojů a psychiky. Dokázala do nejmenších detailů podat vnitřní charakteristiku postav. A právě v tom spatřuji jedinečnost této spisovatelky. Opravdu právem můžeme Růženu Svobodovou nazvat autorkou ženské duše.

¹⁶⁸ Mourková, J.: Růžena Svobodová, Melantrich, Praha 1975, s. 204

¹⁶⁹ Otruba, M. a kol.: Čeští spisovatelé 19. a počátku 20. století, Československý spisovatel, Praha 1983, s.

263

¹⁷⁰ Kunc, J.: Slovník soudobých českých spisovatelů, Orbis, Praha 1946, s. 783

Prameny a literatura

Prameny

Svobodová, R.: Na písčité půdě, Libuše, Praha 1895

Svobodová, R.: Přetížený klas, F. Šimáček, Praha 1896

Svobodová, R.: Zamotaná vlákna, F. Šimáček, Praha 1896

Svobodová, R.: Ztroskotáno, F. Šimáček, Praha 1896

Svobodová, R.: Milenky, Jos, R. Vilímek, Praha 1902

Svobodová, R.: Černí myslivci, J. Laichter, Praha 1908

Ve své diplomové práci jsem nepracovala s původními vydáními, použila jsem tato vydání:

Svobodová, R.: Milenky, I. díl, Česká grafická akc. společnost UNIE, Praha 1914

Svobodová, R.: Milenky, II. díl, Česká grafická akc. společnost UNIE, Praha 1914

Svobodová, R.: Černí myslivci, UNIE, Praha 1916

Svobodová, R.: Jíva, Unie, Praha 1917

Svobodová, R.: Přetížený klas a jiné povídky, Unie, Praha 1918

Svobodová, R.: Na písčité půdě, Česká grafická akc. společnost UNIE, Praha 1917

Svobodová, R.: Na písčité půdě, Nakladatelství Jos. R. Vilímek, Praha 1940

Svobodová, R.: Přítelkyně, Česká grafická unie, a.s., Praha 1920

Literatura

- Benešová, B.: Básník a látka. In: Lumír č. 14. 30. ročník, Praha 1902
- Brtníková, A.: Růžena Svobodová o manželství. In: Ženský svět č. 11 – 12, 22. ročník, Praha 1918
- Buzková, P.: Přítelkyně, Osvěta, Praha 1939
- Čornej, P., Hrabáková, J., Křivánek, V.: Česká literatura na předělu století, H&H, Jinočany 2001
- Efmertová, M. C.: České země v letech 1848 – 1918, Libri, Praha 1998
- Havel, R., Opelík, J. a kol.: Slovník českých spisovatelů, Československý spisovatel, Praha 1964
- Hodrová, D. a kol.: ... na okraji chaosu ... Torst, Praha 2001
- Horská, P.: Naše prababičky feministky, Nakladatelství Lidové noviny, Praha 1999
- Hrabák, J., Jeřábek, D., Tichá, Z.: Průvodce po dějinách české literatury, Panorama, Praha 1978
- kol. autorů: Dějiny české literatury III, ČSAV, Praha 1961
- kol. autorů: Dějiny české literatury IV, Victoria Publishing, Praha 1995
- kol. autorů: Lexikon české literatury: osobnosti, díla, instituce, Academia, Praha 1985
- Kunc, J.: Slovník soudobých českých spisovatelů, Orbis, Praha 1946
- Lehár, J., Stich, A. a kol.: Česká literatura od počátku k dnešku, Nakladatelství Lidové noviny, Praha 2006
- Lenderová, M., Macková, M. a kol.: Dějiny každodennosti „dlouhého“ 19. století, II. díl: Život všední i sváteční, Fakulta humanitních studií, Univerzita Pardubice, Pardubice 2005,
- Lenderová, M.: K hříchu i k modlitbě, Mladá fronta, Praha 1999

- Macura, M.: Český sen, Nakladatelství Lidové noviny, Praha 1998
- Mocná, D., Peterka, J.: Encyklopedie literárních žánrů, Paseka, Praha – Litomyšl 2004
- Mourková, J.: Růžena Svobodová, Melantrich, Praha 1975
- Mourková, J., Loužil, J., Wagner, J.: Tíživá samota: korespondence F. X. Šaldy a R. Svobodové, Odeon, Praha 1969
- Neudorflová, M., L.: České ženy v 19. století – Úsilí a sny, úspěchy i zklamání na cestě k emancipaci, Janua, Praha 1999
- Novák, A. , Novák, J. V.: Přehlední dějiny literatury české, Atlantis, Brno 1995
- Novák, A.: Podobizny žen, Novina, Praha 1940
- Nováková, M.: Básniřka života a snu, Politika, Praha 1940
- Otruba, M. a kol.: Čeští spisovatelé 19. a počátku 20. století, Československý spisovatel, Praha 1983
- Peterka, J.: Teorie literatury pro učitele, PedF UK, Praha 2001
- Pohorecká, Ž.: Kouzlo osobnosti. In: Lumír č. 14, 30. ročník, Praha 1902
- Slavík, B.: Srdce a doba: Listy českých žen, Atlas, Praha 1942
- Sova, A.: Kmen č. 20 – 21, 2. ročník, Praha 1918
- Šalda, F. X.: Duše a dílo, UNIE, Praha 1913
- Šalda, F. X.: In memoriam Růženy Svobodové: z prožitého a vypořádaného, Ot. Štorch-Marien, Praha 1921
- Vlašín, Š. a kol.: Slovník literární teorie, Československý spisovatel, Praha 1977

Anotace

Diplomová práce předkládá analýzu ženských postav Růženy Svobodové. Základem charakteristiky hrdinek se stalo pět prozaických děl autorky. Práci lze rozdělit na dvě části – syntetickou a analytickou.

V první části je obsažen stručný nástin života Svobodové, problematika postavení žen ve společnosti 19. století a emancipace. Analytická část předkládá charakteristiku vybraných postav, seznamuje čtenáře s jejich životními názory a postoji. V závěru práce je podáno shrnutí jednotlivých typů hrdinek.

Klíčová slova

Růžena Svobodová

Ženské hnutí

Emancipace

Postavy

Román

Povídka

Novela

Psychologický realismus

Impresionismus

Secese

Prílohy

Rodiče Růženy Svobodové: manželé Čápkovi v roce 1877

Růžena Svobodová v roce 1910 – oficiální portrét

Růžena Svobodová s F. X. Svobodou v roce 1911

F. X. Šalda v roce 1911

Má drahá, jediná,

24. září 1904

ne, Vy nevíte, jaký strašný smutek to je: jsem od Vás odloučen týdny a týdny a žiju jednou myšlenkou: že budu s Vámi. A pak přijedu a vidím, že ani nyní nebudu s Vámi. Vy nevíte, jak je to šílené.

Já dnes odešel z domu jen proto, že jsem nemohl riskovat podruhé možnost, že byste byla nepřišla. Hrůza marného čekání zdála se mi nesnesitelná.

Ne, ne, Vy nevíte, jak jste mně drahá.

Tisíckrát denně křičím: bože, dej mi, ať mohu být s ní, ať mohu být u ní, ať ji mohu bránit – od lidí, od nemoci, od smutku, od všeho. Ale ta hrůza: nemoci být u Vás, nemoci Vás bránit – nemít k Vám přístup – ne, Vy nevíte, že přijdu-li od Vás, nezamhouřím celou noc oka tímto žalem.

Já podlehnu vždycky, kdykoliv jsem mimo Prahu, tomu klamu, že až se vrátím, budeme pak spolu a nerozloučíme se již.

To je klam, jistě klam –, ale já mu pokaždé podlehnu a pokaždé po svém návratu musím se z něho teprve vyléčit –, a proto, proto je mi vždy první dny tak k smrti smutno.

Pochopte to a odpusťte mně.

Jen jeden smutek jest ještě strašnější: a to ten, když se mi chvílemi zdá, že jsem Vás mohl učinit šťastnou – a zatím jsem učinil opak.

Ten je ještě strašnější a ten mne jednou zabije.

Líbám Vám ruce a jsem Váš, celý Váš

F. X. Š.

Dopis F. X. Šaldy adresovaný R. Svobodové

**Přítelkyně R. Svobodové: Hana Kvapilová
a Zdenka Braunerová**